

Klod Serfati

**Transatlantski
blok država i
politička ekonomija
transatlantskog
partnerstva za
trgovinu i investicije
(TTIP)**

Klod Serfati

**TRANSATLANTSKI
BLOK DRŽAVA I
POLITIČKA EKONOMIJA
TRANSATLANTSKOG
PARTNERSTVA ZA
TRGOVINU I INVESTICIJE
(TTIP)**

Impresum**Transatlantski blok država i politička ekonomija transatlantskog partnerstva za trgovinu i investicije (TTIP)**

Klod Serfati

Izdavač

Centar za politike emancipacije

www.pe.org.rs

Uredništvo

Darko Vesić

Miloš Baković Jadžić

Tanja Vukša

Vladimir Simović

Prevod

Maja Solar

Prelom i dizajn

mkart

Štampa

Pekograf, Beograd, 2015.

Tiraž

300

Ova publikacija objavljena je uz podršku Rosa Luxemburg Stiftung – Southeast Europe.

www.rosalux.rs

Ova publikacija je besplatna i njena prodaja nije dozvoljena.

Apstrakt: Svetski politički prostor je izgrađen tako da, s jedne strane, njime dominira velik, visoko koncentrisan kapital, na čelu sa finansijama, a s druge strane je podeljen po nacionalnim linijama. Savremena politička ekonomija je produkt nejednakog i kombinovanog razvoja pod dominacijom razvijenih zemalja, ovde definisanim kao „hijerarhijski transatlantski blok država“. U središtu se nalaze SAD, uz podršku svojih dugogodišnjih političkih i vojnih saveznika u Evropi i Aziji. Glavni ciljevi Transatlantskog partnerstva za trgovinu i investicije (TTIP), analizirani u ovom tekstu, su: olakšavanje ekspanzije učešća u dobiti dobijenoj od rada i od „marketizacije“ prirode i *commons*-a; organizovanje kompeticije između nacionalne vladajuće klase i različitih država transatlantske oblasti na međunarodnom nivou; i očuvanje dominacije kroz nametanje međunarodnih pravila. Tekst zaključuje da TTIP, s obzirom na snažan otpor „onih odozdo“ (uključujući i sindikate i nevladine organizacije) kao i uporna razilaženja među pregovaračkim stranama, ne treba posmatrati kao gotov „ključni“ projekt, već kao *work in progress* između SAD i Evropske unije (EU) koji se konstituiše kao sveobuhvatni forum radi cementiranja transatlantskog bloka i promovisanja šireg interesa ogromne koncentracija kapitala na njihovim teritorijama.

UVOD

Apologete globalizacije tvrde da je reč o ekonomskom procesu koji rezultira iz i susreće se sa potrebama zakona tržišta. Takve tvrdnje, između ostalog, zanemaruju ulogu političkih snaga koje su gurale napred agendu globalizacije, a među njima najjačih sila na svetu, kao i internacionalnih organizacija koje one snažno podupiru. Ono što nazivamo globalizacijom je rezultat dva tesno isprepletena procesa. Prvi od tih procesa je prisila kapitala da pronalazi nova mesta akumulacije, prisila koja ima konkretan oblik u razvoju velikih industrijskih organizacija, globalnih razmera, koje nazivamo transnacionalne korporacije (TNK).¹ TNK poseduju značajan udeo u proizvodnji robe u svetu i osvajaju značajan udeo u stvaranju vrednosti. Drugi proces čini način na koji moćne države nastavljaju da kontrolišu svetski prostor. U tom prostoru

---

1 U engleskom je TNCs skraćenica za *transnational corporations*, dok se u ekonomskoj literaturi na srpskom jeziku koristi skraćenica TNK. (prim.prev.)

se prepliću kooperacija, kompeticija i rivalstvo između država i između TNK-a. Države i TNK koje su bazirane u tim državama koriste različita sredstva da bi odbranile i učvrstile svoje pozicije, a njihovi interesi se često podudaraju. Ovaj tekst polazi od pretpostavke da TNK nisu apatridske (bez nacionalnosti) organizacije sa „slobodnim kapitalom“ koji se slobodno kreće širom sveta. Društveni odnosi koji omogućavaju uspeh TNK-a – naime, radni procesi – politički su izgrađeni i teritorijalno ograničeni. Ključan faktor za većinu TNK-a ostaje odnos sa njihovim nacionalnim vladama. Većina vodećih svetskih vlada i vodećih svetskih TNK-a pripadaju istoj zemlji.

Svetska ekonomija je prema tome politički izgrađen prostor, to nije istinski otvoren prostor u kojem je konkurencija između TNK-a postavljena na principu jednakih šansi. Ovu politički konstruisanu svetsku ekonomiju oblikuju vlade koje su u asimetričnim odnosima jedne sa drugima. Državna forma ostaje apsolutno esencijalna za zaštitu i širenje kapitalističkih odnosa. Daleko od njihovog nestanka u procesu globalizacije, kao što su to zagovornici globalizacije predviđali, broj država u svetu se neprekidno uvećavao poslednjih 30 godina. 2014. godine je 193 država imalo članstvo u Ujedinjenim Nacijama (UN), dok ih je ranih 1980-ih bilo 159. Onima koji tvrde da se približavamo kraju „nacionalnih država“ trebalo bi dodati: „ako izuzmemo članstvo u međunarodnim organizacijama“. Ovo ne znači da bi sve ove države položile veberovski test „monopola legitimne sile“ na vlastitim teritorijama. Ipak, bitno je da imaju pravo glasa u međunarodnim organizacijama, što znači da im legitimnost dodeljuje „međunarodna zajednica“. Drugim rečima, dominantne sile u vrhu interna-

cionalnog i hijerarhijskog sistema država još uvek trebaju predstavništvo, čak i ono sastavljeno od nekoliko desetina „propalih država“, kako bi očuvali svetsku ekonomiju i geopolitički poredak.

Dakle, svetskim prostorom dominira ogroman visoko-koncentrisan kapital sa finansijama na vrhu, koji je istovremeno fragmenitisan po nacionalnim linijama. A savremena politička ekonomija globalizacije je produkt nejednakog i kombinovanog razvoja pod dominacijom razvijenih zemalja, ovde definisanih kao „hijerarhijski transatlantski blok država“. U središtu se nalaze SAD, uz podršku svojih dugogodišnjih političkih i vojnih saveznika u Evropi i Aziji. Na azijskoj strani blok uključuje tradicionalne SAD saveznike (kao što su Australija i Novi Zeland) i one zemlje (posebno Japan, Južna Koreja i Tajvan) koje su se pridružile „zapadnjačkom“ kampu nakon prvog svetskog rata (Serfati, 2004). Transatlantsko područje je geo-politički prostor koji se gradio decenijama. Zemlje koje sačinjavaju blok dominiraju međunarodnim ekonomskim i političkim prostorima vekovima, a dominaciju podupiru bliske bilateralne veze između pojedinih zemalja. U eri dominacije finansijskog kapitala transatlantska oblast ima vrlo visok udeo u svetskim finansijskim aktivnostima. *Severno-atlantski sporazumni savez* (NATO), vojni savez stvoren na osnovu zajedničkih vrednosti, je „najiskristalisaniji“ oblik transatlantskog bloka. On se od raspada SSSR-a transformiše u globalne snage bezbednosti koje su dužne ne samo da štite zemlje članice od njihovih vojnih neprijatelja već i da odgovaraju na pretnje zajedničkim vrednostima, kao i na pretnje „globalnim dobrima“.

Poslednjih 70 godina je politička solidnost bloka uzdr-

mana političkim krizama, posebno kada je Francuska napustila vojnu komandu NATO-a, što je bila odluka koja je sledila de Golovo odbijanje da prihvati potpunu pokornost gospodarenju SAD. U skorije vreme (2002-2003) su solidnost bloka uzdrmale Francuska i Nemačka kada su odbile da pristanu na Bušov rat u Iraku. Ipak, blok je i dalje otporan, temelji se na veoma dubokim i snažnim ekonomskim i finansijskim vezama između članica.

Transatlantsko partnerstvo za trgovinu i investicije (TTIP) i pregovori koji su pokrenuti 2013. godine predstavljaju zajednički politički projekat američke administracije i Evropske Komisije u ime država članica Evropske unije (EU). Njegov cilj je konsolidacija svetske dominacije transatlantskog bloka kroz daljnju integraciju SAD i EU tržišta, cilj koji se ne može odvojiti od napada na socijalna prava i smanjenje ekoloških propisa.

Ovaj cilj je izazov iz nekoliko razloga. Prvo, SAD i EU bile su epicentar globalne finansijske krize, čiji će se širi ekonomski i društveni efekti tek osetiti. Drugo, njihov uticaj na svetsku ekonomiju sve više dovode u pitanje najmoćnije zemlje u usponu.² Treće, ekonomska kompeticija unutar transatlantskog bloka nije potisnuta nego je, štaviše, izoštrena makroekonomskim zastojem, što je dovelo do industrijske prekapacitiranosti koju nijedna zemlja bloka (ili Kina) ne može izbeći. Kao što je dokumentovano u ovom

---

2 Zemljama u usponu (eng. *emerging countries*, franc. *pays émergents*) se nazivaju one grupe država čiji ekonomski rast je u usponu i koje čine ekonomske saveze. 2001. je iskovan akronim za prvu grupu takvih zemalja, BRIK (Kina, Brazil, Rusija i Indija), kasnije je u ovu grupu uvrštena i Južnoafrička republika pa je nastao akronim BRIKS. Sa ekonomskim promenama menjaju se i ekonomske grupe zemalja u usponu, a neki od postojećih akronima su i MINT (Meksiko, Indonezija, Nigerija i Turska), KIVETS (Kolumbija, Indonezija, Vijetnam, Egipat, Turska i Južnoafrička Republika), PPIKS (Peru, Filipini, Indonezija, Kolumbija i Šri Lanka) itd. (prim.prev.)

tekstu, pregovori TTIP pokrivaju širok spektar problema, od kojih su neki prožeti značajnim neslaganjima između SAD i EU.

Struktura ovog teksta je sledeća. Prvi deo tvrdi da transatlantski hijerarhijski blok trenutno dominira geopolitičkom i ekonomskom svetskom konfiguracijom. Drugi deo naznačuje glavne faktore koji potiču na istraživanje TTIP. Treći deo analizira ciljeve TTIP, a četvrti razmatra glavne probleme koji doprinose ne samo kompleksnosti odnosa unutar bloka već i između vlada i preduzeća koja se nalaze na nacionalnim teritorijama. Zaključak sažima glavne teze.

TRANSATLANTSKI BLOK DRŽAVA

Poslednjih 200 godina izgradnja svetskog prostora je rezultat dva procesa: stalna potreba za akumulacijom kapitala i s time povezan zahtev za pronalaženjem novih mesta investiranja, te geopolitičko rivalstvo i kompeticija između država u utakmici. Ključno pitanje političke ekonomije je kako su organizovani i reprodukovani ekonomski i politički internacionalni odnosi, te je međunarodna politička ekonomija, kao akademsko polje, izgrađena na pokušajima davanja odgovora na ova pitanja – sa fokusom na centralni problem: nepostojanje internacionalne države koja bi obavljala funkcije nacionalne države na svetskom nivou. Koncepti „međunarodnog režima“, „hegemonijske stabilnosti“ (to jest manje ili više stabilne) i, od nedavno, neprecizan pojam „globalnog upravljanja“ (jednostavno definisanog kao „način na koji se upravlja globalnim poslovi-

ma“) neka su od teorijskih objašnjena koje nudi mejnstrim. Među marksistima se kao alternativni način analize toga kako je svet strukturiran nude teorije imperijalizma (Serfati, u pripremi).

Ovaj tekst je zasnovan na hipotezi da se transatlantski hijerarhijski blok nalazi u srži aktualnih međunarodnih odnosa. U njegovom središtu se nalaze SAD, uz podršku svojih dugogodišnjih saveznika u Evropi i Aziji (Serfati, 2004). Transatlantski prostor (ovde je „transatlantski“ blizak ekvivalent „okcidentalnom“ ili „zapadnjačkom“³) je geo-ekonomski prostor koji je građen decenijama. Zemlje koje čine blok su dominirale međunarodnim ekonomskim i političkim odnosima vekovima, a dominacija je bila podupirana bliskim bilateralnim vezama između pojedinih država (van der Pijl, 1984). Nije dovoljno primetiti da su SAD i EU svaka za sebe činile 23% svetskog BDP-a, a zajedno i više – 47,4%, ukupne svetske trgovine. U eri dominacije finansijskog kapitala transatlantski prostor takođe ima visok udeo u finansijskim aktivnostima. Kao udeli svetskog volumena, tržišta EU i SAD čine između 85% i 89% aktivnosti finansijskih derivata (2012), 75% međunarodnog tržišta hartija od vrednosti (2014), 55% bankovnih sredstava (2012) i 55% kapitalizacije berze (2013).⁴ Finansijska moć SAD i EU ogleda se u bogatstvu vladajuće klase. 2013. godine je privatno bogatstvo domaćinstava SAD i EU iznosilo 58% svetskog bogatstva (Boston Consulting Group, BCG: 2014).

3 Političko značenje ovih reči je očigledno, jer se, bez obzira na njihovu lokaciju, Japan, Australija i tako dalje obično smatraju kao da pripadaju „zapadnoj“ strani, u opoziciji spram „istočnog“ sveta kojim je dominirao SSSR tokom Hladnog rata, sa kojim se obično povezuje Kina.

4 Različiti izvori: Evropska Centralna Banka (ECB), Međunarodni monetarni fond (MMF), Svetska banka (WB), Federacija svetskih berzi (WFE).

Financijski kapital nije jedini način na koji su ekonomije SAD i EU isprepletene. Samo SAD i EU, jezgro transatlantskog bloka, obuhvataju preko 50% svetskog BDP-a, 56,7% unutrašnjih stranih direktnih investicija (SDI) i 71% spoljašnjih SDI (Hamilton & Quinlan, 2014), a ukupan bilateralni priliv SDI je pet puta veći od nivoa evropsko-kineskih ili EU-Latinska Amerika investicija (Deutsch, 2013). Broj TNK-a u SAD i EU je ogroman, 83 od 100 vrhunskih svetskih nefinancijskih TNK, rangirane na osnovu inostranih sredstava 2013, se nalaze tamo (United Nations Conference on Trade and Development [UNCTAD], 2014b), a samo sedam TNK se nalazi u zemljama u usponu. Godine 2013. su TNK u SAD i EU činile 70% ukupnih svetskih merdžera i akvizicija. Priča je slična i u pogledu tehnoloških mogućnosti: kompanije bazirane u EU i SAD čine 65% vrhunskih R&D (Research and Development) kompanija diljem sveta.⁵ Ove cifre se nalaze u Tabeli 1.

Stega transatlantskog bloka nad celim svetom uvećavala se nakon drugog svetskog rata iz najmanje tri razloga. Prvo, postojala je potreba da se stavi tačka na varvarstvo koje je bilo proizvod dugogodišnjih inter-imperijalističkih rivalstava koja su devastirala ne samo Evropu već i druge delove sveta. Zatim, tu je bio i sve veći međunarodni status SAD, koje su sve više bile u mogućnosti da prisile zapadne zemlje da igraju po pravilima koje su dizajnirale i namentule. Konačno, veliki novi izazovi bili su postavljeni činjenicom da je više od jedne trećine svetske populacije živelo izvan „slobodnog sveta“ i, samim tim, izvan svetskog kapitalističkog tržišta.

---

5 Izvor: Battelle.

Tabela 1: Udeo SAD i EU u svetskoj ekonomiji

	% dostupni za prošlu godinu	
Proizvodnja i trgovina		
Svetski BDP	46	(2014)
Svetska trgovina	47.4	(2013)
Finansijska tržišta		
Tržište derivata	85-89	(2012)
Međunarodno tržište hartija od vrednosti (rezidencijalnih korisnika)	75	(2014)
Svetska tržišna kapitalizacija	55	(2012)
Bankovna sredstva	55	(2012)
Bogatstvo domaćinstva	58	(2013)
TNK aktivnosti		
100 najvećih prema UNCTAD (bazirano na stranim sredstvima)	83	
Svetski biznis istraživačko-razvojnih projekata (2014)	55.6	
Prekogranični M&A	70	(2013)
Spoljašnje SDI (stokovi)	71	(2013)

Izvor: autorova analiza podataka BIS, BCG, Battelle, UNCTAD, WFE i WTO.

Napomena: TNK = transnacionalne korporacije; UNCTAD = United Nations Conference on Trade and Development; M&A = merdžeri i akvizicije; SDI = strane direktne investicije; BIS = Bank of International Settlements; BCG = Boston Consulting Group; World Federation of Exchanges; WTO = World Trade Organisation.

Stvaranje NATO vojnog saveza izgrađenog na zajedničkim vrednostima može se posmatrati kao „kristalizovan“ oblik transatlantskog bloka i ovaj model je vodio niz vodećih političara do toga da TTIP vide kao potencijalni „ekonomski NATO“ (što će biti objašnjeno u nastavku). Nakon raspada SSSR-a NATO se transformisao u kolektivnu organizaciju bezbednosti globalnih razmera, ne samo u smislu njegovog teritorijalnog delokruga već i u smislu širokog raspona vojnih, civilnih, političkih i ekonomskih problema koje adresira. NATO nije samo glavni vojni savez u svetu, već pokušava da govori jezikom „meke moći“.⁶ NATO potparoli naglašavaju da se „ekonomska arhitektura modernog sveta oslanja na siguran pristup globalnim dobrima“, čime se misli na međunarodne vode, vazdušni prostor, svemir i sajber prostor. NATO treba, kažu, biti spreman da odgovori na eventualne „ozbiljne poremećaje koji postoje u globalnim dobrima, pogotovo na neizvesne motive BRIK zemalja u usponu i na krhkost globalne ekonomije“ (Dowdal & Hasani, 2013). Mete su na taj način otvoreno artikulisane.

Koncept „hijerarhijskog transatlantskog bloka država“ bazira se na nekoliko pretpostavki.

Najpre, globalizacija ne znači „nestajanje“ najmoćnijih država, kako su pomodno nagađali 1980-ih i 1990-ih takozvani „hiperglobalisti“ (Held, McGrew, Goldblatt & Perraton, 1999). Naravno, konfiguracija njihovih odnosa se promenila tokom vremena. Inter-imperijalistički rivalitet između razvijenih zemalja koji je rezultirao sa dva svetska

---

6 Podsetimo se strateškog koncepta iz 2010, „države članice NATO-a čine jedinstvenu zajednicu vrednosti posvećenu principima individualne slobode, demokratije, ljudskih prava i vladavine zakona“.

rata ustupio je mesto „mirnoj“ ekonomskoj kompeticiji između transatlantskih zemalja. Dakle, prvi deo prognoze koju je postavio Kaucki, da „rezultat [prvog] svetskog rata između velikih imperijalističkih sila može biti federacija najjačih, koji se odriču trke u naoružanju“ (Kautsky, 1914), izgleda da se ostvario, iako je trebalo još tri decenije varvarizma dok se nije čvrsto uspostavila miroljubiva saradnja između razvijenih zemalja nakon drugog svetskog rata. Jedva da ima potrebe dodati, suprotno od drugog dela Kauckijevih nada, trka za naoružanjem se nastavila nesmanjenom žestinom narednih sedam decenija, podstičući daljnji militarizam. Dok su ratovi vođeni između najrazvijenijih zemalja prestali, takozvani „ratovi za resurse“ doživljavaju procvat. Iako mejnstrim mišljenje Svetske banke ove ratove vidi kao odraz nemogućnosti zemalja da se pridržavaju pravila „dobrog upravljanja“, što ih vodi ka tome da postanu „marginalizovane“, na drugom mestu se tvrdi da su „ratovi za resurse“ i ishod i komponenta visoko neujednačenog i kombinovanog procesa ekonomske globalizacije i geopolitičkog rivalstva (Aknin & Serfati, 2008).

Drugo, iako su se transatlantska ekonomija i vojna integracija produbile poslednjih decenija, jačajući dominaciju transatlantskog bloka na svetskom nivou, to se ne može izjednačiti sa dolaskom doba transnacionalne države koja bi reflektovala formiranje internacionalne „transkapitalističke“ klase i, povrh toga, buduće transnacionalne države (W.I. Robinson, 2004). Hipoteza transnacionalne države je pokušaj da se odgovori na dalekosežne promene koje su se dogodile u ekonomiji poslednje tri decenije. Pristup iznet u ovom tekstu je drugačiji. Ovde se tvrdi da to što se kapitalizam razmahuje u celom svetu ne znači da postoji konver-

gencija u načinu izvlačenja viška vrednosti; umesto toga, njegov rast je praćen veoma nejednakim procesom u kojem se kombinuju različiti načini proizvodnje. S obzirom na to, fragmentacija sveta po nacionalno-državnim linijama se ne može smatrati ostatkom prošlosti koji bi trebalo da nestane sa globalizacijom. Situacija je možda bliža onoj koju je opisao Trocki, u kojoj „specifičnosti svake zemlje nisu 'samo dodatak opštim karakteristikama' kapitalizma, kao bradavice na licu. U stvari, nacionalne osobenosti predstavljaju originalnu kombinaciju osnovnih karakteristika svetskih procesa“ (Trotsky, 1930). Osnovna politička organizacija sveta se, drugim rečima, nastavlja oslanjajući se na trajno postojanje međunarodnog sistema država.

Ovo ne znači da sve zemlje koje se takmiče za ulogu na svetskom nivou (npr. Kina ili Rusija) ili na regionalnom nivou (npr. Iran ili Brazil) igraju po istim pravilima kao transatlantske države. Drugačije rečeno, dok su vladajuće klase ne-transatlantske oblasti zainteresovane za uvećanje bogatstva i vrednosti koje mogu prisvojiti ne samo u vlastitim zemljama već i na svetskom nivou, njihove strategije ne vode ka stvaranju jedne transnacionalne kapitalističke klase. Društveni odnosi proizvodnje (a kapital je društveni odnos) ostaju teritorijalno ograničeni i politički izgrađeni, a potraga za stvaranjem i prisvajanjem vrednosti, od koje zavise čak i frakcije internacionalističke kapitalističke klase, i dalje se oslanja na snažnu umešanost države. Dvosmenost u pojmu „globalizacija“ proizvodnje ne znači da su sâmi procesi rada deteritorijalizovani, kao što ni transnacionalizacija korporacija nije pretvorila kapital i njegove vlasnike u „apatride“ oslobođene nacionalnosti (Serfati, 2013). Ali ovo ne znači da državne institucije ne prolaze kroz pro-

mene. Pojavljaju se izvesne para-državne institucije na EU nivou (tj. na nivou zajednice) kao rezultat snažnih ekonomskih integracija, široko podržane vladinim politikama. Ali čak i ove institucije su povezane sa i zavise od inter-vladinih organa (Evropski savet), što ostaje ključna komponenta institucionalnog dizajna EU. Osim toga, sedmo-decenijski proces EU integracija je toliko specifičan da bi bilo neprikladno proširiti ga na svetski nivo (Serfati, 2015).

Drugi pristup koji pokušava objasniti kako se ekonomske i geopolitičke sile kombinuju na svetskom nivou pretpostavlja da svetom vlada „neformalna imperija“, koja se ponekad naziva i „kapitalistička imperijalna država“ (Panitch & Gindin, 2005; 2013): „Na čelu globalne imperije, američka država je više od pukog agenta partikularnih interesa američkog kapitala; ona preuzima odgovornost za stvaranje i upravljanje globalnim kapitalizmom“ (Panitch & Gindin, 2005). Nema sumnje, kao što je već objašnjeno, da su SAD krovna zemlja transatlantskog bloka i najmoćnija zemlja na svetu. Zemlja koja poseduje jedinstven status ugrađen u sedmodecenijske međunarodne političke i ekonomske odnose. Ipak, SAD uznemiravaju najmanje dva problema.

Prvi problem je u tome što, budući da su epicentar finansijske krize, teško mogu tvrditi da su uspešno rešili osnovnu kontradikciju kapitalističke dinamike: hiperakumulaciju industrijskih kapaciteta i pad profitabilnosti (stope profita, u marksističkom smislu). Ove teškoće prati snažna neravnoteža u platnim bilansima i naglo pogoršanje tržišta rada – kako i za radništvo tako i za nezaposlene. Dominantni stav SAD imperijalizma dopušta prebacivanje odgovornosti, svaljujući posledice vlastite ekonomske

krize na druge zemlje, ali samo u granicama koje postavlja otpor drugih zemalja. Stav da SAD vladaju drugim zemljama kao svojim carstvom je doveden u pitanje, ali oni koji tvrde da je „imperija pokazala poslednji i najočajniji oblik američkog imperijalnog mimezisa“ (Desai, 2013:273) vide to kao „ponovno uspostavljanje ekonomske uloge države“ (Desai, 2013:276), što vodi multipolarnom svetu.

To nas dovodi do druge kritike koncepta „imperije“ kao analitičke kategorije koja se primenjuje za SAD, da bi se odredilo da li je reč o imperijalističkoj zemlji *primus inter pares* (prva među jednakima) ili je u kategoriji „imperije“ diskusija u ćorsokaku. Kakav god da je status SAD, druge imperijalističke države ne nestaju. One su i dalje prisutne u transatlantskom području, naročito Velika Britanija, Francuska i Nemačka, a da ne govorimo o ne-transatlantskim zemljama (Kina i Rusija) koje su takođe u igri i za koje je teško reći da ovise o „imperiji“. Države su temeljne političke strukture u osnovi društvenih odnosa na teritorijama; one su omeđene – ali nisu zatvorene za prodor stranog kapitala. Države su uključene u interaktivne pregovore jedna sa drugom i čine temelj za reprodukciju nejednakog i kombinovanog razvoja na svetskom nivou.

Ukratko, transatlantski blok država je pokretačka sila na svetskom ekonomskom i geopolitičkom nivou. Razvio se kao odgovor na ekonomske i političke izazove na koje su SAD i EU morale odgovoriti u razdoblju nakon Drugog svetskog rata. Njegova dinamika podjednako otelovljuje i tendenciju kapitala da prevaziđe nacionalne granice (što se vidi iz intenziteta finansijskih i ekonomskih veza između razvijenih zemalja) kao i postojanost inter-državnog sistema, koji do sada nije bio razbijen niti zamenjen nekom

drugom formom političke organizacije na svetskom nivou. Međutim, transatlantski blok država ne bi trebalo zamišljati, po izomorfnoj analogiji, kao preslikavanje uloge države koju ona ima na nacionalnom nivou - na svetski nivo ili na transatlantski nivo. Tri cilja ovog bloka su: olakšavanje svojim članovima povećanja udela u profitu, izvučenom iz procesa rada (ili iz „marketizacije“ prirode i „zajedničkih dobara“); organizovanje kompeticije, na međunarodnom nivou, između nacionalnih vladajućih klasa i različitih država transatlantskog područja; i očuvanje dominacije kroz sprovođenje međunarodnih pravila. TTIP kristališe ova tri procesa.

TTIP: UBRZANJE DUGAČKOG PROCESA

Transatlanstke mreže

U kontekstu dugotrajne pozadine bliskih transatlantskih ekonomskih i političkih veza, kretanje u smeru više institucionalizovanih integracija između SAD i evropskih zemalja je uzelo maha 1990-ih. Buknula je putanja transatlantskih poslovnih mreža, od kojih ćemo samo o nekim ovde diskutovati.⁷ Jedan važan primer je *Transatlantska politička mreža* (Transatlantic Policy Network, TPN), političko telo pokrenuto 1992, čije američke i evropske članice predstavljaju vodeće svetske korporacije i poslovna udruženja (kao što su Američka privredna komora pri EU i Evropski okrugli sto industrijalaca, ERT), američki i

---

7 Druge uticajne mreže su *Poslovna koalicija za transatlantsku trgovinu* (Business Coalition for Transatlantic Trade, BCTT) i *Centar za transatlantske odnose* (The Center for Transatlantic Relations).

evropski tink tenkovi (npr. Brookings Institution, Council of Foreign Relations, Bruegel i Centre for European Policy Studies), uticajni članovi Evropskog Parlamenta i američkog Kongresa, kao i akademici. Već 1994. ova mreža je preporučila:

izgradnju jakog, uravnoteženog, 21-ovekovnog transatlantskog partnerstva na četiri „stuba“ budućeg zajedničkog interesa: zajedničkih bilateralnih ekonomskih interesa, zajedničkih multilateralnih ekonomskih interesa, zajedničkih multilateralnih političkih interesa, zajedničke odbrane i interesa bezbednosti (TPN, 2015).

Uključivanje odbrane i bezbednosti pokazuje jasno priznanje da će globalizacija, neposredno nakon kolapsa SSSR-a i njegovih satelitskih režima, integrisati ekonomske i političke probleme u kombinovani proces, što je dovelo do oblika globalizacije opisanog kao „PDF“ (inicijali za mir, demokratiju i slobodno tržište, *Peace, Democracy, Free market*), svetog trojstva optimističkih očekivanja tog vremena.

Britansko-američki poslovni savet (British-American Business Council, BABC) predstavlja najveću transatlantsku poslovnu mrežu, sa 21 filijalom i 2000 kompanija članica koje su bazirane u glavnim poslovnim centrima diljem Severne Amerike i Ujedinjenog Kraljevstva. Između ostalih aktivnosti, BABC se aktivno angažuje sa vladama u vezi sa širokim spektrom političkih pitanja, kako bi se osigurali da se akcije, pogledi i interesi njihovih članova uzimaju u obzir (BABC, 2015).

Poslednjih nekoliko godina se stopa udruživanja transatlantskih preduzeća uvećala. Prvog januara 2013. godine je nastao *Transatlantski poslovni savet* (Trans-Atlantic Busi-

ness Council, TABC) kao rezultat spajanja Transatlantskog Biznis Dijaloga (TransAtlantic Business Dialogue, TABD) i Evropsko-američkog poslovnog saveta (European-American Business Council, EABC). On predstavlja preko 70 TNK sa sedištem u SAD i EU i polaže pravo na kombinovanu radnu snagu od 5,6 miliona zaposlenih (TABC, 2015). Konačno, 2013. godine je *ad hoc* osnovana TTIP poslovna mreža sa ciljem usklađivanja predloga koji bi mogli dolaziti iz različitih, a u nekim slučajevima i suprotstavljenih, perspektiva. Poslovna Alijansa za TTIP predstavlja vodeća poslovna udruženja aktivna na obe strane Atlantika.⁸ Njihov sajt proklamuje da „poslovne organizacije ujedinjene pod okriljem Alijanse doprinose inovativnim rešenjima za postizanje sveobuhvatnog TTIP sporazuma“ (Transatlanticbusiness.org, 2014).

Što se tiče odnosa vlada, prekretnicu označava deklaracija o relacijama SAD-EU usvojena decembra 1990. godine (u vreme kada je SSSR bio pred raspadom), kojom je odlučeno „da se njihovom odnosu da dugoročna perspektiva“. Nakon toga, Nova Transatlantska Agenda (New Transatlantic Agenda)⁹ iz 1995, koju su predvodile SAD-EU vlade, proglasila je da „ćemo stvoriti novo transatlantsko tržište - bez prekidanja saradnje u multilateralnim forumima - postupnim smanjenjem ili eliminisanjem barijera koje ometaju protok roba, usluga i kapitala između nas“. Ovaj cilj se

8 Eurochambres, BusinessEurope, American Chamber of Commerce to the European Union (AmCham EU), AmChams in Europe (ACE), European Services Forum (ESF), US Chamber of Commerce, Trans-Atlantic Business Council (TABC), Transatlantic Policy Network (TPN), European Association of Craft, Small and Medium-Sized Enterprises (UEAPME) i European Round Table of Industrialists (ERT).

9 Dostupno na: http://eeas.europa.eu/us/docs/new_transatlantic_agenda_en.pdf

sporo ostvarivao i pored velikih očekivanja od strane SAD i EU postavljenih Svetskoj Trgovinskoj Organizaciji (World Trade Organisation je stupila na snagu 1995) - instrumentu za otvaranje globalnih tržišta. Nakon lansiranja EU-SAD inicijative za „Poboljšanje transatlantske ekonomske integracije i rasta“, dogovorene u Vašingtonu (20. jun 2005), 2007. godine napravljen je značajan korak napred, kada su 30. aprila evropski i američki lideri potpisali „Okvir za unapređenje transatlantske ekonomske integracije između Sjedinjenih američkih država i Evropske unije“.¹⁰ Osnovni cilj ovog sporazuma je bio „uklanjanje barijera, u svetlu zajedničkih opredeljenja, transatlantskoj trgovini: racionalizovati, reformisati i, tamo gde je bilo potrebno, redukovati propise, ne bi li se osnažio privatni sektor“. Ova prekretnica odražava promenu u EU politici od multilateralnog okvira ka povlašćenim trgovinskim sporazumima (European Commission, 2006).

Godine 2011. je Radna grupa na visokom nivou (High Level Working Group, HLWG) za poslove i razvoj bila zadužena od strane SAD i EU da sprovede prethodnu studiju, radi identifikovanja mera i sektora koji bi mogli osnažiti i optimizovati transatlantsku ekonomiju u cilju stvaranja novih radnih mesta i ekonomskog rasta. Jula 2013. godine su obe strane otvorile zvanične pregovore.

Zašto je baš ovaj trenutak izabran da tako dugo očekivan cilj postane formalna stvarnost? I makroekonomski kontekst i uspon protekcionističkih mera su deo objašnjenja.

---

¹⁰ Dostupno na: http://eeas.europa.eu/us/docs/framework_trans_economic_integration07_en.pdf

Produblјivanje ekonomske krize u centralnim ekonomijama

Što se tiče ekonomske strane objašnjenja, težina pogoršanja svetske ekonomije može se pratiti kroz diskurs mejnstrim ekonomista. Decembra 2007, nakon eksploziranja finansijske krize istraživanje *Economic Outlook* (Organizacije za ekonomsku kooperaciju i razvoj, OECD) predviđalo je da će „efekat finansijskog potresa na ukupnu aktivnost sektora verovatno biti mali. Samo se za neke delove sektora očekuje da će biti pogođeni“ (25). Ovakvo pouzdanje baziralo se na činjenici da je finansijski sektor iznosio samo oko 10% dodate vrednosti u OECD. Sedam godina nakon ovih famoznih predviđanja, organizacija OECD je naučila neke lekcije i bila mnogo opreznija (OECD, 2014). Triše, jedan od najautoritativnijih evropskih političara i ortodoksnih gurua, je u vreme vrhunca finansijske krize (2008) bio siguran da „nismo u situaciji koju karakteriše deflacija. Ako pogledam činjenice i brojke, ne vidim nikakav trag deflacije ili negativne inflacije“ (Milliken & Donovan, 2008). Od tog datuma diskursi postaju sve pesimističniji. Oni koji su ranije govorili o „deflaciji“ (šifra za depresiju) sada su počeli koristiti izraz „sekularna stagnacija“ (Milliken & Donovan, 2008). Čak je i Međunarodni monetarni fond usvojio ovaj vokabular.¹¹ Dok su Krugman i drugi autori kao glavni doprinos sekularnoj stagnaciji videli u štednji i monetarnoj politici (Teulings & Baldwin, 2014), Alvin Han-

---

11 Izraz „sekularna stagnacija“ se upotrebio četiri puta u pripremnom dokumentu G-20 na sastanku ministara finansija i guvernera Centralne banke 20-21. septembra 2014. MMF, „Global Prospects and Policy Challenges“, 20-21 September 2014, Cairns, Australia.

sen (1939), koji je skovao termin „sekularna stagnacija“ da bi imenovao nesretnu post-Nju Dil ekonomsku situaciju, je pokretačkom silom sekularne stagnacije smatrao „osnove“ (odnosno profitnu stopu).¹² Makroekonomske situacije EU – koja je zarobljena u silaznoj ekonomskoj spirali – i SAD, koja ima koristi od geopolitičkih i ekonomskih prednosti (uključujući privilegiju posedovanja svetske valute, veličinu svojih finansijskih tržišta itd), se razlikuju. Ipak, bilo bi pogrešno misliti kako su SAD „izašle iz krize“.

Zaista, čini se da investicije, motor ekonomskog rasta, još uvek nisu dostigle nivo od pre 2008. godine. Ovo nije problem samo EU i razvijenih ekonomija. Prema vodećoj kreditnoj agenciji, „osnovna sredstva [CAPEX, capital expenditure] tržišta u usponu se izgleda suočavaju sa ozbiljnim smetnjama“ (Standard & Poor's Rating Services, 2014: 13). Potvrđujući da je ekonomski slom globalni problem, procenjuje se da su osnovna sredstva vrhunskih 2000 TNK-a realno pala za 1% u 2013-oj, ostala ista u 2014-oj, i prognozira se da će padati za -3% u 2015-oj i -2% u 2016-oj. Stvarnost opadanja rasta je neprikosnovena, ali mišljenja o uzrocima pada se razlikuju. Pad se može razumeti kao rezultat nedovoljne profitabilnosti, kao što tvrde neki marksisti (Carchedi & Roberts, 2013), ili kao rezultat previše niske agregatne potražnje, kao što predlažu kejnzijanci. Na svetskom nivou ova situacija je sve očiglednija u mnogim industrijama u obliku proizvodne prekapacitiranosti. Ovo se ne odnosi samo na osnovne industrije, kao što su

---

12 Videti: „Sve više sam impresioniran analizom Viksela koji je istakao buduće stope profita na nove investicije kao aktivne, dominantne i kontrolne faktore, i koji je kamatne stope posmatrao kao pasivan faktor koji zaostaje za profitnom stopom“ (Hansen, 1939).

industrija čelika (čijih nezanemarljivih 50% proizvodnje se nalazi u Kini) i industrija cementa, već i na industrije za proizvodnju trajnije robe, kao što su industrija automobila i građevinarstva. U ovakvom ekonomskom okviru TTIP je usmeren na daljnji napad na rad i na smanjenje ekoloških ograničenja, koji se vide kao troškovi za kapital.

Uspon protekcionizma i povlačenje unutar državnih granica

Ekonomska recesija koja se nazire u većini delova sveta je pojačala konkurenciju ne samo između velikih TNK-a već i između država, što se vidi iz neuspeha trinaestogodišnjih Doha runde pregovora Svetske trgovinske organizacije (STO) i iz množenja bilateralnih sporazuma između zemalja: što je jasan dokaz uspona protekcionizma poslednjih godina. Ovaj porast protekcionizma se ne može porediti sa onime koji se dogodio nakon krize 1930, kada je ratna trgovina formirana kao deo priprema za drugi svetski rat. Integracija trgovine i kapitala se nakon recesije 2008. nastavila, ali činjenica da se kapital više ne nalazi u razvijenim zemljama (npr. EU) i da se njegovi efekti sada osećaju u zemljama u usponu (npr. u Brazilu) objašnjava rast protekcionističkih mera. Prema najnovijim izveštajima, članice grupe G-20 su uspostavile najmanje 112 novih restriktivnih trgovinskih mera od sredine novembra 2013. do sredine maja 2014, dodajući ih postojećim trgovinskim restrikcijama, kojih je od oktobra 2008. evidentirano 1185.¹³

---

13 Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), World Trade Organ-

Postoji nekoliko objašnjenja za slabljenje multilateralnog okvira koje nudi STO. Bivši šef STO tvrdi da je „diplomatski pristup zasnovan na kompromisima postao previše složen, jer je previše sukobljenih igrača i previše sukobljenih interesa“ (Lamy, 2014: 14). Drugi pak okrivljuju zemlje u usponu zbog njihovih preterano visokih zahteva, dok neki ukazuju na spremnost najmoćnijih zemalja da podrivaju pregovore koji slabe njihovu stegu međunarodne trgovine. U poslednjoj kategoriji je i Džagdiš Bhagwati (Jagdish Bhagwati), jedan od najglasnijih kritičara među mejnstrim ekonomistima, koji sumnja da su SAD glavni krivac za trenutna previranja u međunarodnoj trgovini (Bhagwati, 2011). Bez obzira na objašnjenje, jasno je da SAD i EU uzimaju u obzir i čorsokak Svetske trgovinske organizacije i rast protekcionizma kada odlučuju o osnaživanju bliske ekonomske i političke saradnje kroz zvanični pakt. Evropski komesar za trgovinu Karel de Guht je bio sasvim jasan u pogledu vodeće uloge onih u transatlantskom području koji jedino mogu menjati pravila međunarodne trgovine.¹⁴ TTIP je usmeren i na umanjivanje transatlantskih trvenja u pogledu niza problema koja raspravljam u daljnjem tekstu.

---

isation (WTO), Reports on G-20 Trade and Investment Measures (od sredine novembra 2013. do sredine maja 2014), 16. jun 2014.

- 14 Videti njegov govor: Evropska perspektiva transatlantske slobodne trgovine. „Srž pregovaračke agende je blokirana, uglavnom zbog razlika u mišljenju između razvijenih sila kao što su SAD i zvezda u usponu... EU-SAD partnerstvo bi moglo biti politička laboratorija za nova pravila trgovine koja su nam potrebna – o pitanjima kao što su regulatorne barijere, politika kompeticije, zahtevi lokalizacije, sirovine i energija.“ European Conference at Harvard Kennedy School: 'Europe 2.0: Taking the Next Step/Cambridge/USA', 2. mart 2013.

SADRŽAJ I CILJEVI TTIP

Kada se govori o sadržaju i ciljevima TTIP¹⁵ važno je uzeti u obzir ne samo zajedničke ciljeve učesnika (velikih TNK-a i javnih institucija) već i neslaganja među njima. Od samog početka pregovora je očigledno da nemaju svi učesnici sličan stav. Ovo je potrebno istaći da bi se izbegla priča o zaveri „gospodara sveta“. Moguće je da su tajnost i neprozirnost razgovora način na koji se neprijateljske reakcije, koje bi dolazile od strane građanstva i radništva na koje će rezultati TTIP imati negativan uticaj, drže na odstojanju. Međutim, još jedan razlog za ovu (s pravom kritikovanu) tajnost je u tome što su vlade i TNK između sebe podeljene po nekim ključnim pitanjima.

Iako su njihova neslaganja izražena unutar prihvaćenog širokog okvira (konsenzus da se postojeći društveni i ekološki standardi trebaju sniziti), izgleda da sa obe strane Atlantika postoje značajne razlike u detaljima. Ukratko, dok podižu ujedinjen front protiv zahteva onih „odozdo“, vlade i vodeće TNK iz SAD i EU se još uvek bore da prevaziđu značajne divergencije među sobom, koje bi mogle ugroziti njihovu konkurentnost velikim korporacijama u drugim državama.

---

15 Čak je i ime koje se koristi u pregovorima neprecizno. Ponekad se naziva (uglavnom u SAD) „Transatlantski sporazum o slobodnoj trgovini“ (Trans-Atlantic Free Trade Agreement, TAFTA). Međutim u EU je njegovo pozivanje na investicije eksplicitnije u terminu: „Transatlantsko partnerstvo za trgovinu i investicije“ (Transatlantic Trade and Investment Partnership, TTIP). Zaista, očigledno je da se pregovori ne bave samo pitanjima investicija nego i dubokim promenama koji se očekuju u odnosu država – investitor, primera radi u rešavanju sporova između investitora i države (investor-state dispute settlement, ISDS) koji su trenutno regulisani bilateralnim ugovorima.

Geopolitički ciljevi

Daleko od približavanja koje bi podupiralo razvoj transnacionalne kapitalističke klase, cilj TTIP je učvršćivanje geopolitičke i ekonomske dominacije transatlantskog bloka, te vladajuće klase transatlantskog područja. Preplitanje komponenata ove dominacije je jasno artikulirao američki ambasador za EU kada je rekao da „postoje kritični geostrateški razlozi zbog kojih je potrebno postići dogovor, globalni kontekst me svakog dana podseća zašto smo u pregovorima“ (Euractiv, 2014).

Skoriji kolaps Doha pregovora Svetske trgovinske organizacije i slabljenje multilateralnog okvira za trgovačke pregovore dali su pravu priliku SAD i EU da preuzmu inicijativu usmerenu na daljnje preuređivanje sveta, zasnovano na njihovim interesima. U tom kontekstu, *Transpacifičko partnerstvo* (Trans-Pacific Partnership, TPP), koje je otpočelo između Bruneja, Čilea, Novog Zelanda i Singapura, i koje pored Perua nastoji da obuhvati većinu azijsko-pacifičkih industrijskih zemalja (uključujući Australiju i izuzimajući Kinu), je inicijativa SAD koje je u vezi sa TTIP. „Usredsređenje na Aziju“ nikada za američku administraciju nije značilo marginalizovanje duboko-ukorenjenih odnosa sa EU, kao što su neki komentatori spremni da tvrde (Bauer, Erixon, Ferracane & Makiyama, 2014). Upravo je svrha TPP i TTIP dalje jačanje veza između SAD i EU, lakše širenje svetske moći TNK-a i doprinos implementaciji standarda na štetu radništva i okoline. Privilegija SAD je da budu pokretačka sila oba ugovora i da na taj način imaju pregovaračku moć u obe serije pregovora.

Što se tiče TTIP, s obzirom na veličinu svojih ekonomski-

ja američka i evropske vlade su uverene da mogu postavljati pravila igre koja druge zemlje, htele to ili ne, moraju slediti. Ovaj cilj nisu artikulisali samo EU pregovarači (kao što je pokazano gore); već ga učestalo ponavljaju i predstavnici američkog i evropskog biznisa – uspeh u izradi zajedničkih pravila i standarda za transatlantsko područje neće ostaviti prostora drugim zemljama za manevrisanje. Kao što je evropski komesar za trgovinu rekao „TTIP će nam pomoći da ostanemo jaki igrači u raspravama o postavljanju globalnih pravila“ (Malmström, 2015).

Nema nikakve kontradikcije između „zatvorenog“ SAD-EU sporazuma i postavljanja globalnih pravila koja se nameću drugim zemljama. Takva formulacija istinitije opisuje mešavinu ekonomskih i geopolitičkih pokretača na svetskom nivou nego tvrdnja da SAD i EU deluju u ime „globalnog kapitalizma“. Ovo poslednje je prilično dvosmisleno. Da li to znači da su kapitalistički društveni odnosi (antagonizam između kapitala i rada; privatno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju) dostigli svetske razmere, kao što je to Marks (1858)¹⁶ predvideo? Takav zaključak nije nužno nespojiv sa koegzistencijom različitih država i načina proizvodnje. Kapitalističko osvajanje sveta nastavlja nejednaki put kombinovanog razvoja, što samo po sebi podrazumeva postojanje razlika između zemalja (kao „spremišta“ društvenih odnosa) i kapitala u kompeticiji. Ovo je scenario u kojem svetska arena nije postala „izjednačena“ i ne postoji globalna dominacija jedne transnacionalne kapitalističke klase. To je, dakako, vidljivo i iz načina na koji SAD i EU nastoje da koriste snagu TTIP u ovoj kompeticiji.

---

16 „Tendencija stvaranja svetskog tržišta direktno proizlazi iz samog pojma kapitala“ (Marx, 1858).

Iako je predstavljeno kao da promoviše slobodnu trgovinu, sporazum TTIP je u stvari privatna nagodba između SAD i EU do koje se dolazi na netransparentan način. Ovo potvrđuje nekoliko stručnjaka za transatlantske odnose koji su izrazili zabrinutost da bi TTIP, zato što nema „otvorenu arhitekturu“, druge zemlje mogle interpretirati kao „inicijativu Zapada protiv ostalih“ (Hamilton, 2014: XVIII). Kao što je Štiglic (2013) primetio, „cilj je upravljati trgovačkim režimom – upravljati, odnosno služiti posebnim interesima koji već dugo dominiraju trgovinskom politikom Zapada“.

Nema sumnje da je Kina glavna meta. Jedan od ciljeva TPP je slabljenje kineskog uticaja na azijsku trgovinu. TPP odredbe (radni i ekološki standardi, prava intelektualnog vlasništva, reforma državnih preduzeća) su značajne prepreke za učešće Kine, uprkos izjavi bivše američke sekretarke Hilari Klinton da Vašington „pozdravlja interese bilo koje nacije koja je spremna prihvatiti dvadesetprvekovne standarde TPP – uključujući i Kinu“ (Ten Kate & Adam, 2012). Uz TPP i TTIP SAD napreduju na dva fronta i nameravaju da igraju odlučujuću ulogu u utakmici između oba trgovinska bloka, u cilju osiguranja maksimalnih ustupaka obe pregovaračke strane (Bendini, 2014: 16). SAD i dalje trebaju EU, i obrnuto, radi promovisanja „globalnih standarda slobodne trgovine preduzeća“ i, još više, radi odupiranja rastućoj kompeticiji ne samo Kine već i drugih zemalja u sponu, posebno Brazila i Indije. TTIP bi obavezivao na disciplinu trgovinske politike i na prihvatanje pravila koja oblikuje transatlantska alijansa.

Postoji diskusija između kreatora politike i tink tenkova o tome kako bi se na TTIP moglo gledati kao na „ekonom-

ski NATO“. Ovaj izraz je eksplicitno upotrebio generalni sekretar NATO-a (Rasmussen, 2013), u skladu sa Klintonovim stanovištem kako tvrde i meke sile deluju zajedno (The Nation, 2012).¹⁷ To je pozicija i evropskih pregovarača koji tvrde da se u TTIP radi o „značaju zapadnog, slobodnog sveta u svetskim ekonomskim i političkim poslovima“ (Emmott, 2013). Još jednom, postoji snažno približavanje stanovištu biznisa o čemu svedoči tvrdnja TPN (1998) da se „stara nepovrediva hladnoratovska granica između čvrstih interesa bezbednosti i mnogih drugih zajedničkih interesa – razbila“ (13).

Jasno je da je gruba američka „jednostranost“, koja je cvetala u vreme vlade Dž.V. Buša ranih dve hiljadite, nestala. Da li to znači da će sadašnji uticaj „liberalnog internacionalizma“ na američku administraciju usvojiti i ne-transatlantske zemlje? Ništa ne može biti manje izvesno, jer ovu politiku je moguće razumeti kao jačanje gledišta da su zapadne vrednosti - ekonomske (slobodno tržište) i političke (demokratija zapadnih zemalja) – univerzalne vrednosti. Čak i među najvernijim ekonomskim pristalicama bilateralnih ili regionalnih sporazuma postoje oni koji upozoravaju na narušavanje centralnih organa STO i njihovo zaobilazanje kroz regionalne trgovinske ugovore. Ovaj proces bi mogao imitirati ono što se već dogodilo velikim devetnaestovekovnim silama koje su „vežbale ekonomske mišiće“ i na kraju dovele do „najveće gluposti čovečanstva – dva svetska rata“ (Baldwin, 2014). Među stručnjacima za

---

17 Videti: „Sile u usponu stavljaju svoje ekonomije u središte spoljašnje politike. I one su sve moćnije ne zbog veličine njihove vojske već zbog BDP-a... Stoga, da bismo održali strateško vođstvo u regionu, SAD će takođe osnažiti svoje ekonomsko vođstvo“ citirano iz The Nation (2012).

međunarodne odnose postoji bojazan da će biti sve teže ući u klub atlantskih demokratija (što su one ambicioznije i „ekskluzivnije“), a sile u usponu će ili sve manje hteti ili sve manje biti u mogućnosti da igraju po zapadnim pravilima. U tom smislu, sporazum TTIP bi mogao pogoršati podele između Zapada i država u usponu (Kupchan, 2014).

Nejednakost pravila za igru

Kao što se često ističe, nivo tarifnih carina za bilateralnu trgovinu je prosečno 2,2% u SAD i 3,3% u EU, na osnovu vrednosti (*ad valorem*) jednakih uslova. Prema nekim stručnjacima, ova mala razlika pokazuje da ovo nije područje glavnog sukobljavanja. To donekle izgleda realistično, ali i optimistično, jer je u poljoprivredi, politički najosetljivijem sektoru, prosečna stopa EU za američke proizvode 12,8%, dok je prosečna stopa SAD za evropske proizvode samo 6,6%. Dosta se raspravlja o postojećim netarifnim merama (*non-tariff measures*, NTM), koje su u vezi sa graničnim merama (carine itd.), i o „izvan-graničnim-barijerama“ (u međunarodnom trgovinskom žargonu) kao što su norme i regulatorne mere.

Teren za igru sa jednakim pravilima¹⁸ je idealni tip mejnstrim ekonomije i ne postoji nigde osim u udžbenicima ekonomije. Tržišta su zaista političke institucije, jer preduzeća nastoje da koriste moć (ili „ne-tržišna“ sred-

---

18 *Level playing field* je ekonomski pojam prema kojem u tržišnu utakmicu navodno svi ulaze pod jednakim uslovima. To ne znači da svi imaju jednake šanse, jer onda se ne bi radilo o utakmici (konkurenciji, kompeticiji..), već to da su pravila igre ista za sve. (prim. prev.)

stva) da bi zadobila kompetitivnu prednost i kompeticija između preduzeća na kapitalističkom tržištu vodi samorazarajućim efektima koji zahtevaju neki oblik regulacije (uglavnom od strane vlade, čak i kad ih sprovede autonomne regulatorne agencije). U savremenom kontekstu, dominacija visoko koncentrisanog kapitala se događa kao oligopolistička kompeticija između preduzeća. To znači da se kompeticija, kako pokazuju istraživači industrijske ekonomije, oslanja na uzajamno priznanje aktuelnih velikih preduzeća. Oligopoli dominiraju većinom globalnih industrija već nekoliko decenija, zbog čega je porasla potreba za nekom vrstom organizacije njihove kompeticije. To obično rade poslovne mreže (ERT, TPN, TABD itd.) koje su *interne* oligopolu, ali se organizacija kompeticije provodi i *eksterno* - kroz konsultantske kompanije. Jedna od osnovnih funkcija ovih kompanija je uspostavljanje standarda prema kojima se preduzeća mogu upoređivati jedna sa drugim, a cena nije glavni „signal“ za oligopolsko tržište.¹⁹

Režim „organizovane kompeticije“ koji prevladava na oligopolnim tržištima zahteva uspostavljanje pravila i standarda, zbog čega u igru ulaze i javne institucije. Potreba za

---

19 Uloga nezavisnog procenivanja i sistemskog vrednovanja preduzeća od strane konsultantskih kompanija automatski stvara dosluh i korupciju, kao što se vidi iz slučaja Enron (novembar 2001) i iz velikodušnog rejtinga teško zaduženih finansijskih kompanija koje samo što nisu propale i finansijskih inovacija pre krize iz 2007. godine. Ništa se nije promenilo u post-kriznim godinama, kao što otkriva Međunarodni konzorcijum istraživačkih novinara (International Consortium of Investigative Journalists, ICIJ) u studiji o *Luxleak* šemi u koju su uključene „četiri vodeće“ revizorske kompanije. U izveštaju Donjeg doma iz januara 2015. se navodi „smatramo da su dokazi koje nam je dostavila PwC kompanija obmanjujući“, House of Commons Committee of Public Accounts, 'Tax avoidance: the role of large accountancy firms: follow-up', 38th Report of Session 2014–15, 28. januar 2015, str. 5.

tim je još veća kada preduzeća iz zemalja u usponu ulaze u globalne oligopole, dovodeći u pitanje pravila po kojima američka i evropska preduzeća igraju decenijama.

U tom kontekstu, pravila i standardi ostaju suštinsko oruđe u rukama nacionalnih vlada, potvrđujući podelu svetske ekonomije po nacionalnim linijama. TTIP se snažno fokusira na regulacije i procedure za razvoj povezanih standarda. Kao što to otvoreno tvrde vlade i velike kompanije u pregovorima, cilj većeg dela, ako ne i celog, industrijskog sektora nije postavljanje jedinstvenih standarda za SAD i EU, što bi bilo veoma teško s obzirom na nedostatak konsenzusa. Radije, cilj je doći do stepena približavanja koji je prihvatljiv svim stranama. Kao što je primećeno u Američkoj trgovačkoj komori (US Trade Representative, USTR):

ne postoji „jedna veličina koja odgovara svima“ za dobru regulatornu praksu. Odnosi između izvršne vlasti i Kongresa u SAD su drugačiji od odnosa između Komisije, Saveta i Evropskog parlamenta, a da ne pominjemo države članice.²⁰

Potvrđujući oprezan pristup vlade, Koalicija evropskog biznisa tvrdi:

Potencijalne prednosti regulatorne kooperacije razlikuju se od sektora do sektora, jer je usklađivanje zakonskih odredbi i uzajamno priznanje moguće samo onda kada se standardi i procedure izdavanja dozvola budu mogli upoređivati prema nivou zaštite i efikasnosti (Business Europe, 2014: 5).

Ovakvi stavovi su manje ambiciozni i realniji od nekih

---

²⁰ Primedbe američkog trgovinskog predstavnika Majkl Fromana o SAD, EU i TTIP, 30. septembar 2013.

izjava koje se nalaze na naslovnim stranama. Postoji širok spektar razlika i neslaganja među učesnicima pregovora, kao i bučno protivljenje nevladinih organizacija, sindikata i drugih zainteresovanih strana, uključujući i neke upravljajuće.²¹ Iza svakog sektorskog sporazuma, raspravljanim od-slučaja-do-slučaja, stoji niz poslovnih i vladinih koalicija koje su uključene diskretno, a ponekad i iznimno neprijateljski, u igru nadvlačenja konopca. Pored toga što je odnos snaga između SAD i EU asimetričan, američka pregovaračka ruka je jača u vezi sa mnogim pitanjima i zbog toga što evropska pozicija nije homogena, već podeljena po nacionalnim linijama.

Važna karakteristika TTIP je da ovo partnerstvo nastoji da ostvari značajne pomake pro-biznis (samim tim anti-radničkih) mera, a planirane beneficije će biti ograničene na američka i evropska preduzeća. To potvrđuje da, koliko god izgledaju „globalno“, američke i evropske TNK ne zanemaruju ključnu ulogu njihovih domaćih tržišta, koja sve više imaju transatlantsku dimenziju. Američke i evropske TNK očekuju da će im TTIP omogućiti kompetitivnu prednost nad ne-transatlantskim TNK-a (uključujući i one koje se nalaze u Japanu i drugim razvijenim zemljama). Ipak bilo bi pogrešno misliti da se američke i evropske TNK slažu po svim pitanjima. Okvir transatlantskog bloka ne eliminiše kompeticiju ili potporu vlade, dakle ni protekcionističke (uglavnom ne-tarifne) mere. Put do transatlantskog sporazuma je popločan tvrdokornim

---

21 Neki analitičari su uočili „tenziju između TTIP pregovarača koji teže maksimizaciji trgovine i sanitarnih i fitosanitarnih (SPS) uređivača koji imaju zakonsku obavezu zaštite ljudskog, biljnog i životinjskog zdravlja“. Videti: Institute for Agriculture and Trade Policy (IATP; 2014).

razilaženjima i kompeticijom unutar američko-evropskog područja.

Smanjenje društvenih i ekonomskih standarda

Dok se američki i evropski interesi razilaze u nizu tačaka, istovremeno se u mnogim preklapaju. Jedan od zajedničkih ciljeva svih učesnika u pregovorima jeste da se uticaj TTIP iskoristi za smanjenje društvenih i ekoloških standarda. Zajednički kapitalistički front koji se suprotstavlja radničkim zahtevima nije ništa novo.²² Američke i evropske vlade i predstavnici biznisa trenutno udružuju snage ne bi li pojačali napad na rad i proširili napad na prirodne resurse, ovi napadi se već sprovode odvojeno. Usvojivši panglosovski²³ pogled na prednosti slobodnog tržišta, Evropska Komisija (2013) tvrdi da „što je veći stepen liberalizacije koju predlažu razne političke opcije, to su veći dobiti predviđenog blagostanja“ (50). Kritičari pak ističu da su metodologije troškova-i-koristi manjkave, jer izostavljaju troškove sektorske realokacije proizvodnih faktora (rad i kapital) i prenaglašavaju koristi. Pro-TTIP analize ignorišu troškove makroekonomskih prilagođavanja, društvene troškove regulatornih promena i troškove plaćanja naknade za investitor-država arbitraže koji mogu biti znatni (Raza et al., 2014). Što se tiče rasta, realno je očekivati skro-

---

22 Videti Marksova zapažanja kako „kapitalisti formiraju istinsko društvo masona naspram radničke klase, a konkurencija između kapitalista ostavlja malo mesta za ljubav među njima“, Capital Vol. III, Part II, Chapter 10.

23 Doktor Panglos je lik iz Volterovog dela *Kandid* i metafora je za optimizam. (prim.prev.)

mno povećanje BDP-a od 0,21% do 2027. godine. To jedva da je jednako normalnom mesečnom rastu (Baker, 2013), drugim rečima beznačajno je.

Istraživanja o posledicama Severnoameričkog sporazuma o slobodnoj trgovini (North American Free Trade Agreement, NAFTA) podupiru pesimistička proročanstva da će TTIP imati ozbiljne negativne posledice na rad. Optimističke prognoze imaju malo sličnosti sa stvarnim rezultatima. Jedan od savetnika Klintonove administracije, primera radi, je tvrdio da će NAFTA generisati „izvozni boom u Meksiku“ koji će otvoriti 200.000 radnih mesta u roku od dve godine i milion radnih mesta u roku od pet godina. A u stvari NAFTA je u SAD ostvarila neto gubitak od 700.000 radnih mesta. Suficit trgovine sa Meksikom se pretvorio u hronični deficit, dok je ekonomska dislokacija iz Meksika uvećala priliv neprijavljenih radnika u SAD (Faux, 2014). Drugi faktor koji utiče na rad proizilazi iz toga što SAD, za razliku od EU, nisu ratifikovale veliki broj ključnih konvencija Međunarodne organizacije rada (MOR),²⁴ uključujući konvencije o slobodi udruživanja i kolektivnog pregovaranja. Sindikati traže od pregovarača da priznaju ratifikaciju, te punu i delotvornu implementaciju osam osnovnih konvencija MOR-a i osnovne međunarodne sporazume o životnoj sredini (ETUC/AFL-CIO *Declaration of Joint Principles*, 2014). Britanski sindikat GMB je izrazio mišljenje, koje deli većina sindikata, da je TTIP „veoma realna opasnost za naša teško stečena evropska prava na rad i socijalna prava, koja se izjednačavaju sa znatno nižim američkim standardima“ (Parliament.UK, 2013: 26).

---

²⁴ *International Labour Organization*, ILO. (prim.prev.)

Rešavanje sporova između investitora i država (*investor-state dispute settlement, ISDS*): slabljenje kapaciteta države

Uvođenje ISDS mehanizma u TTIP je naširoko analizirano i publikovano, a posebno od strane onih koji se tome protive. Polemika se nije zaustavila na sindikatima i NVO; čak su i neke evropske vlade izrazile zabrinutost povodom ovog kontroverznog pitanja. Pažnja koju je privukla ova klauzula je sasvim legitimna, jer je njeno postojanje i sve učestalije korišćenje očigledan dokaz sve veće moći korporacija, posebno u oblastima za koje se dugo smatralo da su u nadležnosti vlada kao legitimnih predstavnika populacije.

ISDS ima zamašan uspeh. Prvi put predstavljena u sporazumu o bilateralnim investicijama (Bilateral investment treaties, BITs) ranih 1950-ih godina, ISDS klauzula se pojavljuje u 93,5% od 1660 međunarodnih investicionih sporazuma, prema studiji OECD (Pohl, Mashigo & Nohen, 2012). Do kraja 2013, ukupan broj poznatih slučajeva na osnovu ovog sporazuma bio je 568 (UNCTAD, 2014a). Od kraja 2013, velika većina (85%) ISDS zahteva za nadoknadom je dolazila od strane investitora iz razvijenih zemalja (13% iz razvijenih zemalja, 2% iz zemalja u tranziciji). Arbitraže su uglavnom inicirali tužioci iz EU (53% od svih poznatih sporova) i SAD (22%). Među članicama EU, tužioci su najčešće bili iz Holandije (20% sporova u EU), Velike Britanije (14%), Nemačke (13%) i Francuske (10%). Najveći tužilac pored EU su SAD (20%), a potom Kanada (5%) (UNCTAD, 2014a).

Opravdanje za uvođenje ISDS klauzule je da su investitori loše zaštićeni u zemljama sa lošim sudskim i regu-

latorskim sistemima. Mogli su se obraćati međunarodnim sudovima uspostavljenim radi arbitraže u sporovima između investitora i vlada. Neki od razloga za investitorsko dovodenje u pitanje mera vlade tiču se promena u investicijskim šemama, otkazivanja ili navodnog kršenja ugovora od strane države, direktne ili *de facto* eksproprijacije, oduzimanja licenci ili dozvola i regulacija energetske tarifa.

Predstavnici američkog i evropskog biznisa oduševljeno pozdravljaju uvođenje ISDS klauzule u TTIP. Potreba za ovom klauzulom je na prvi pogled iznenađujuća, s obzirom na to da obe regije (SAD i EU) imaju robustne domaće sudske sisteme i da je broj podnosioca zahteva iz jedne regije u drugoj do sada bio ograničen. Ali postoji nekoliko razloga zašto veliki biznis lobira za ovo.

Prvo, na ovo se gleda kao na način slabljenja političke moći vlada, posebno na njihovu sposobnost da donose odluke na temelju ekonomskih, društvenih i kulturnih motiva koji mogu štetiti preduzećima. Uvođenje klauzule bi značilo novi pomak u tridesetogodišnjem procesu sve većeg prezezanja privatnih interesa u javnu sferu, u progresivnoj komodifikaciji ekonomskog i društvenog života i privatizaciji onih dobara koja su se smatrala javnim (ili zajedničkim), kao što su prava intelektualne svojine nad genima ili semenjem, ili u procesu premeštanja aktivnosti odbrane na privatne pregovarače.

Drugo, u vezi sa već pomenutim geopolitičkim ciljevima, TTIP pruža mogućnost stvaranja „zlatnog standarda“ ISDS odredbe, jer on može služiti kao presedan u budućim pregovorima (Parliament.UK, 2013:90). Sličan stav dele i predstavnici biznisa u SAD. Pismo objavljeno u novinama *Financial Times* koje zajedno potpisuju Peter M. Robinson,

glavni izvršni direktor američkog veća za međunarodni biznis, i Karsten Dybvad, glavni izvršni direktor konfederacije danske industrije i Urban Bäckström, te generalni direktor konfederacije švedskih preduzeća Robinson, tvrdi da

... bi moderni ISDS sporazum ... mogao postati šablon za buduće investicione sporazume sa našim drugim glavnim trgovinskim partnerima u Aziji, Južnoj Americi i Africi, gde bi ISDS sporazumi bili osnovna garancija za investitore protiv proizvoljnih politika. (P.M. Robinson, Dybvad & Bäckström, 2014)

Neki komentatori dodaju druge države na listu ciljanih zemalja u usponu, tvrdeći da razlog snažnog američkog fokusa na ISDS „nije zbog zemalja kao što su Britanija i Francuska, već zbog šireg EU članstva (posebno zbog novih država članica)“ (Parliament.UK, 2013: 91). Ovu tvrdnju britanskog lorda Goldsmita potvrđuju i podaci UNCTAD. U slučajevima unutar EU (do kraja 2013) dve trećine tužilaca je dolazilo iz „starog jezgra“ evropskih zemalja, dok su branioci dolazili iz država koje su nove članice (UNCTAD, 2014a).²⁵ Ako ništa drugo, ovo potvrđuje da su evropske integracije vrlo neravnomeran i kombinovan proces.

Treće, „ISDS biznis“ je veoma lukrativna aktivnost koja poslednjih godina doživljava procvat (Olivet & Eberhardt, 2012).

---

25 Navedimo samo jedan primer, u Republici Slovačkoj nakon procesa intenzivne liberalizacije tržišta zdravstvenog osiguranja 2004, nova vlada je krajem 2006. tražila da se ova liberalizacija poništi; efekat poništenja je bilo ograničavanje mera u kojima bi osiguravajuće kompanije mogle povratiti ili zadržati svoje profite. Neke osiguravajuće i matične kompanije su podigle tužbu (uključujući i holandsko osiguranje *Achme*) i luksemburški sud je odredio lokalnim bankama da zamrznu sredstva Slovačke republike u vrednosti od 29,5 miliona dolara. (UNCTAD, 2014a)

Američki i evropski poslovni entuzijazam u pogledu ISDS je u oštroj suprotnosti sa sindikatima i nevladinim organizacijama, što je dobro dokumentovano u studijama koje upozoravaju na opasnosti ISDS.²⁶ Za ISDS klauzule koje se nalaze u Sporazumu o slobodnoj trgovini (Free Trade Agreements, FTA) se kaže da sadrže propuste i da su nejasno formulisane glavne odredbe, što omogućava zloupotrebe (npr. „nationality shopping“ - kompanije kreiraju filijale u inostranstvu da bi iskoristile prednosti FTA, European Parliament Research Service, 2014). Još sveobuhvatnija kritika se odnosi na rizik od širenja globalne ideologije privatizacije pravde i daljnje slabljenje demokratskih državnih institucija - prava na sprovođenje suverene politike, uključujući nacionalizaciju ključnih resursa, prava na socijalno²⁷, zdravstveno²⁸ i ekološko²⁹ zakonodavstvo. Ostale kritike ukazuju na nepreciznost pojmova kao što su „nacionalizacija“ i „fer tretman“.

Stručnjaci za ISDS i za arbitražu međunarodnih investicija navode dugačak spisak nedostataka, zaključujući da

---

26 Videti na primer javnu raspravu Evropske konfederacije sindikata o modalitetima za zaštitu investicija i o ISDS u TTIP na:

http://www.etuc.org/sites/www.etuc.org/files/press-release/files/etuc_public_consultation_on_modalities_for_investment_protection_and_isd.pdf

27 Velika francuska kompanija *Veolia* trenutno koristi mehanizme ISDS da bi tužila vladu Egipta zbog povećanja minimalne zarade, „The transatlantic trade and investment partnership“, Unison Briefing, UNISON, maj 2014.

28 Velika transnacionalna kompanija duvana *Philip Morris*, sa sedištem u Švajcarskoj, traži 2 milijarde dolara od Urugvaja zbog zdravstvenog upozorenja na kutijama cigareta, bez obzira na to što bilateralni investicioni sporazum između Švajcarske i Urugvaja nedvosmisleno navodi u članu 2. da investitori ne mogu dovoditi u pitanje mere preduzete u svrhe javnog zdravlja, kao da je reč o indirektnoj eksproprijaciji njihovih investicija. Videti: Position of REDES – Friends of the Earth Uruguay on the Recent ICSID Decision, Montevideo, 10. jul 2013.

29 Švedska energetska kompanija *Vattenfall* tuži Nemačku, na osnovu ugovora o energetskej povelji, zbog odluke da se postepeno redukuje nuklearna energija.

ISDS sistem „ima ozbiljne mane i da mu je potrebna kompletna rekonstrukcija“ (Kahale, 2014). UNCTAD, organizacija koja je pažljivo pratila ISDS sudske sporove, kao i druge investitor-država sudove, takođe upozorava na opasnosti ovakve arbitraže.

Da bismo razumeli različite stavove vlada poučno je proučiti poziciju američke i evropskih vlada. Kao što je već navedeno, američka vlada se snažno zalaže za prihvatanje ISDS klauzule, odražavajući opšte stanovište predstavnika biznisa. Ovo nije nikakvo iznenađenje, s obzirom na snažnu tendenciju američkog biznisa da se angažuje u sudskim sporovima.³⁰ Rečima izveštaja Londonske škole ekonomije (London School of Economics):

Generalno, američki investitori se najviše na svetu parnice (...) Amerikanci često tuže ili prete tužbom kao strateškim sredstvom ne bi li iznudili neku vrstu mirnog rešenja (na primer, plaćanje u novcu, novi ugovor, pristanak druge strane na odustajanje od njenih zahteva). (Poulsen, Bonnitcha & Yackee, 2013:21).

Poglavlje o evropsko-američkim investicijama će najverovatnije „prema nacrtu, preneti veća prava na američke investitore nego na njihove evropske pandane“, uključujući i investitore koji su pod britanskim zakonom (Poulsen, Bonnitcha & Yackee, 2013:29). Ovakav stav nije u skladu sa američkim otporom prema uključivanju pitanja finansija u TTIP. Britanska vlada takođe podstiče uključivanje

---

30 Situacija u Kongresu je nijansirana. Prema Američkoj federaciji rada i Kongresu industrijskih organizacija (American Federation of Labor i Congress of Industrial Organizations, AFL i CIO), „približno jedna trećina predstavnika ima simpatije za njihovu zabrinutost, jedna trećina se snažno zalaže za ISDS odredbe, a jedna trećina za nešto neodređeno između“ (Parliament.UK, 2013: 84).

investitor-država mehanizma u TTIP. Uprkos strahovima da bi šačica američkih preduzeća koja posluju u Velikoj Britaniji mogla tužiti vladu u nekim slučajevima, vlada Velike Britanije smatra da bi uključivanje mehanizma za rešavanje sporova između investitora i države moglo umanjiti nepoželjno mešanje vlade i pomoći promovisanju *business-friendly* klime.

U Nemačkoj su i preduzeća i vlada oprezniji. *Bundesverband der Deutschen Industrie e.V.* (BDI), nemačko poslovno udruženje, je objavilo ambivalentan izveštaj koji uključuje, s jedne strane, objašnjenja o „zabludama o IIA i ISDS“, a s druge strane, implicitnu podršku nekim predlozima UNCTAD o tome kako poboljšati kvalitet ovog mehanizma (BDI, 2014). Ovakav stav reflektuje razilaženje nemačkih predstavnika biznisa između velikih međunarodnih TNK (posebno automobilske i hemijske industrije), koje su za uvođenje ISDS mehanizma, i malih i srednjih preduzeća, koja su zabrinuta da bi se time uvećala asimetrija u korist velikih korporacija – omogućavajući im da zaobiđu postojeće nacionalne zakone i državnu jurisdikciju (Bundesverband mittelständische Wirtschaft [BVMW], n.d.). Nemačka vlada je navodno u početku bila protiv ISDS klauzule. I u Francuskoj je vlada u početku bila neprijateljski nastrojena prema uključivanju ISDS klauzule, dok se francuski veliki biznis, zastupljen u evropskim poslovnim mrežama, zalagao za ISDS (Hiault & Robert, 2014). Zanimljivo, i nemačka i francuska vlada su se povukle iz guste magle pregovora i sada su spremne da prihvate dopunjenu ISDS klauzulu, jer je za njih glavni izazov kako „ublažiti domaće loše posledice“ (Sparding, 2014).

Glavni zaključci koje treba izvući iz rasprave o ISDS

su sledeći. Najpre, velike TNK glasno podržavaju ono što će biti daljnja konsolidacija njihove moći protiv vladinih mera koje, po njima, ometaju „fer i ravnopravan tretman“ i „legitimna očekivanja“. Bilo da ISDS mehanizam bude pod uticajem sudova ili vlade, velike kompanije, zabrinute za svoju međunarodnu reputaciju, neće od njega odustati. Drugo, što su vlade ubedenije da će ISDS mehanizam dati domaćim preduzećima kompetitivnu prednost, sve je snažnija njihova podrška ovoj klauzuli. Treće, američka i evropske vlade se približavaju u ideji da bi TTIP trebao biti obrazac za buduće sporazume. Očigledno, osnovni cilj TTIP je određivanje „vrednosti“, normi i regulatornih standarda za ostatak sveta. Ovaj konsenzus bi trebalo da utre put, ako ne ISDS mehanizmu sličnom onome koji su predložile SAD 2012,³¹ barem usvajanje klauzula koje će omogućiti daljnji prodor u sistem javnog pravosuđa. Štaviše, suočeni sa sve većom opozicijom „odozdo“ i oklevanjima u vladama, zagovornici ISDS mehanizma sve više pokazuju mišiće, a pribegavaju i ucenama.³²

---

31 20. aprila 2012. Vašington je predstavio novi model BIT (BIT, 2014).

32 Videti primedbe Fredrik Eriksona, ekonomiste uticajnog evropskog tink tenka (ECIPE): „Ako ISDS bude izbačen iz TTIP, bojim se da će to biti kraj TTIP“, u: EurActiv, „TTIP and the Arbitration Clause“, Special report, 8–12. decembar 2014.

DUGAČAK PUT: OD MALIH DO VELIKIH NESLAGANJA

Različite konfiguracije

Iako je TTIP jasno osmišljen da uspostavi povoljnije ekonomsko okruženje za američki i evropski biznis, to ne znači da će se dogovor lako postići. Opozicija nevladinih organizacija, sindikata i nekih levih političkih partija predstavlja prvu prepreku, što pokazuje način na koji je Evropska Komisija morala prekinuti sa prethodnom politikom tajnosti, ranije predstavljenom kao preduslovom za uspešna pregovaranja. Druga teškoća je ta što se niti američke niti evropske TNK, niti njihove vlade, ne mogu smatrati ujedinjenim frontom. Njihova neslaganja su već odložila očekivani rok, prvobitno postavljen do kraja 2014, i ugovor teško da može biti potpisan, u najboljem slučaju, pre kraja 2017. ili 2018, prema evropskom komesaru za trgovinu.³³ Predloženo je nekoliko načina da se izade iz ćorsokaka. Jedan je da se ide dalje okretanjem pregovora u pravcu „fleksibilnih sporazuma“. Drugi je da se održi forum na kojem bi TNK sa obe strane Atlantika nastavile razgovore u cilju približavanja njihovih pozicija. Još jedna ideja je bila da se potpiše ugovor o ne-kontroverznim pitanjima, a da se nastavi diskusija oko onih pitanja koja su teže rešiva. Čini se verovatnim da bi situacija sektorske različitosti mogla dovesti do niza različitih ishoda u pogledu nekih pitanja, na primer u vezi sa pomorskim uslugama i energijom, pitanja

---

33 Cecilia Malmström: „EU-US ugovor o slobodnoj trgovini se odlaže“, Radio Sweden, 29. mart 2015, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?program-id=2054&artikel=6129038>

koja su ostala nerešena ili „stavljena u zapećak“ (Office of the US Trade Representative, 2014).

Duboke podele imaju svoje poreklo u osnovnom funkcionisanju kapitalizma i one su dvostruke. Prvo, kao što je već primećeno, ekonomska kompeticija je pojačana posledicama finansijske krize koje se još uvek osećaju u američkoj i evropskoj ekonomiji, uz dugu recesiju koja muči područje EU. Na svetskom nivou, prekapacitiranost ili neiskorišćenost industrijskih kapaciteta je uzela maha. Drugo, u zemljama koje sudeluju u TTIP pregovorima države ostaju snažni igrači koji odlučuju o tome kako će se pregovori nastavljati, što znači da ekonomska kompeticija ima posla sa institucionalnim okvirom pod uticajem vlade. Sama činjenica da ekonomsku kompeticiju omogućava dogovor između vlada potvrđuje sveobuhvatnu ulogu međunarodnog sistema država, a unutar njega – ulogu transatlantskog bloka država.

Preklapanje ekonomske kompeticije i državnog rivalstva daje pregovorima o TTIP kompleksnost i neizvesnost. Po neki pitanjima se predstavnici američkog i evropskog biznisa slažu. U takvim slučajevima vlade (Američka savezna vlada i Evropska komisija u ime država članica) uglavnom podržavaju konsenzus. Ipak, neka pitanja ostaju i dalje neizvesna. Kada predstavnici američkog i evropskog biznisa razrađuju pozicije koje su interno homogene, ali se razlikuju jedna od druge (tj. kada postoje specifične američke i evropske pozicije), pregovarači podržavaju svoju stranu. Ovo znači da vlade ne izražavaju „opšti interes“ svojih građana, jer TTIP uglavnom ugrožava prava građana i radnika, već izražavaju interes velikih međunarodnih sekcija biznisa. Iz marksističke perspektive, ovo predstav-

lja klasičan primer vlada koje deluju kao predstavnici vladajuće klase i promovišu materijalne interese najjačih sektora eksploatatora.

Situacija u kojoj se nacionalne države i kapitalisti približavaju u pozicijama nije jedina postojeća opcija, uprkos tvrdnjama onih koji slede „funkcionalističko“ i strogo determinističko čitanje Marksovih zapažanja o državi. Druga mogućnost je da se „unutar“ biznisa događa rascep (tj. biznis u SAD ili u EU), što ima za posledicu to da vlada može usvojiti stanovište koje izražava interese specifičnih sekcija poslovanja, a ne interes svih sekcija biznisa. Nadalje, država nije pasivni instrument koji predstavlja različite frakcije kapitalističkog sektora i pokušava da nađe kompromis između njih. Države zahtevaju legitimnost; odnosno, one moraju postati institucije koje okupljaju sve društvene klase kroz suzbijanje klasnih borbi u okviru generalno mirnih granica. Takav model države se gradio tokom dugog razdoblja i unapredio je organizacijsku autonomiju spram društvenih klasa ili, koristeći mejnstrim pojmovnik, spram onoga što se naziva „civilno društvo“. Primer finansijskog sektora je još jedan komplikovan faktor koji se može ilustrovati, o njemu će biti reči u nastavku. Ovde je moguće da se pozicija američke vlade, ne slažući se sa američkom industrijom, približi evropskim predlozima (ili obrnuto). Konačno, još jedna teškoća se nalazi u tome što Evropska Komisija, koja je jedini legalni pregovarač za sve države članice EU, mora uzimati u obzir interna razilaženja unutar nacionalnih segmenta evropskog biznisa i razlike između nacionalnih vlada.

Sve ovo proizvodi zamršeni niz diskusija koje pregovore ne čine samo tajnim, već isto tako i složenim. Ovde nema

mesta za pretresanje celog ovog niza, sledeći odeljak ističe dva sporna pitanja: javne nabavke i finansijski sektor.³⁴

Sporna pitanja na državnom nivou

Ključna uloga javnih nabavki

Nije iznenađujuće da su javne nabavke najosetljivije od svih pitanja TTIP agende, što potvrđuje ključnu ulogu države u ekonomiji. Prema nekim izvorima, javne nabavke čine značajan deo nacionalnih ekonomija, kojima doprinose u obimu od 10% do 20% BDP-a. U EU je javna nabavka robe i usluga procenjena na 16% BDP-a (European Commission, 2014). Američka savezna vlada je 2013. iz ukupnog federalnog budžeta od 3,9 biliona dolara potrošila 571 milijardu dolara za kupovinu – od kojih je dve trećine bilo za Ministarstvo odbrane (Edwards, 2014).

Čak i pre početka pregovora o TTIP je bilo jasno da će nabavka za vojnu odbranu biti isključena, kao što su to zahtevale neke zemlje – naročito SAD i Francuska. Za većinu drugih javnih nabavki se u završnom izveštaju HLWG (2013) preporučuje da TTIP poboljša pristup nabavkama na svim nivoima vlasti. U principu ovo pitanje ne bi trebalo

---

34 Ostala sporna pitanja su poljoprivreda, *Sanitary and Phytosanitary Measures* SPS (koje obuhvataju sigurnost hrane i zdravlje životinja i biljaka), intelektualno vlasništvo (posebno zaštićene geografske oznake [geographical indication GI]). Poljoprivreda je posebno sporno pitanje koje se preklapa sa merama carinskih prava i ne-tarifnih barijera (NTB). Za obe strane su ovo ključna ekonomska, društvena i ekološka pitanja. To bi moglo objasniti zašto, prema nevladinoj organizaciji Corporate European Observatory, lobi grupe za agrobiznis daleko nadmašuju ostale sektore. Videti: „TTIP: A lose-lose deal for food and farming“, Corporate European Observatory, 8.jul 2014.

biti sporno, uzimajući u obzir da su i SAD i EU potpisnice STO (WTO) ugovora o javnim nabavkama (Agreement on Government Procurement, GPA), multilateralnog sporazuma koji utvrđuje pravno obavezujuće propise i dužnosti javnog nabavljanja, te da su obe potpisale angažman na osnovu američko-evropske korespondencije (Exchanges of Letters) o javnim nabavkama od 30. maja 1995.

Ipak, davu nije samo u detaljima; postoje bitne tačke trvenja između dve strane. Dominantno je evropsko stajalište da je američka vlada kreirala značajne prepreke koje ometaju strane kompanije da dobiju pristup američkom javnom tržištu. Prema nekim francuskim izvorima, 85% evropskih ugovora o javnim nabavkama je otvoreno, *de facto* ili *de jure*, ponudama američkih kompanija, dok evropske kompanije mogu dati ponude za samo 32% ugovora o javnim nabavkama u SAD (French Digital Council, 2014). Jedna od prepreka je zakon Buy American Act (41 U.S.C. 8301ff), koji obavezuje javne organe da daju prednost američkoj robi u državnim nabavkama i zahteva da 23% tendera o javnim nabavkama bude zaključeno sa malim i srednjim preduzećima. Ova odredba isključuje bilo kakvu stvarnu mogućnost za evropska mala i srednja preduzeća da podnesu ponudu za tender, jer bi morala biti osnovana na američkom tržištu ili bi morala imati relevantnog američkog partnera za ponudu (Bendini, 2014). Drugi zakoni također izražavaju američki protekcionistički stav, kao što je Berry Amendment (10 U.S.C.2533a) koji ograničava državne nabavke pojedinih artikla na američka preduzeća, iz bezbednosnih razloga. Drugi velik problem je u tome što je najveći udeo u javnim nabavkama na državnom ili sub-državnom nivou, pri čemu federalni pregovarači nemaju ni-

kakvu moć. Sporazum o angažmanu u javnim nabavkama je dobrovoljan. Kako se učešće SAD u sporazumu o slobodnoj trgovini uvećavalo poslednjih godina, broj država koje su se opredeljivale za ugovore o javnim nabavkama je opadao (Akhtar & Jones, 2014).

Američki predstavnici odbacuju tvrdnje da su evropska javna tržišta otvorenija. Njihov argument je da statistike o javnim nabavkama roba i usluga nisu precizne, sub-nacionalna tržišta su veoma zatvorena (osim u sektoru električne energije) i postoje problemi koji se kreću od nedostatka transparentnosti dodeljenih ugovora do pristranosti evropskih vlada pri dodeli ugovora (Akhtar & Jones, 2014). Američki trgovinski predstavnici takođe tvrde da evropske direktive o nabavci usluga koje obuhvataju vodu, energiju, gradski transport i poštanske usluge diskriminišu ponude koje imaju manje od 50% evropskog sadržaja i koje nisu pokrivena međunarodnim ili recipročnim bilateralnim sporazumom (Akhtar & Jones, 2014).

Uradi ono što sam ti rekao, a ne ono što ja radim

Otvorenost tržišta javnih nabavki je žarište velikog nadvlačenja konopca između SAD i EU, što pokazuje značajne razlike između transatlantskih partnera, kao i njihovu poziciju spram drugih zemalja. Što se tiče ostatka sveta, SAD i EU su uspešno ubedile brojne druge zemlje da otvore svoja tržišta pod uslovima sporazuma BIT (Bilateral Investment Treaty) i FTA (Free Trade Agreement). Američki trgovinski pregovarač sa 25 godina iskustva je iznenadujuće iskren kada suprotstavlja direktne TTP pregovore o nabavkama, kao i druge FTA pregovore, „kompleksnijim“ i „spornim“ TTIP pregovorima (Grier, 2014).

Finansijski sektor

Drugo veliko sporno pitanje u pregovorima je finansijski sektor. Glavi pregovarač Ignjasio Garsia-Bersero (Ignacio Garcia-Bercero) potvrdio je ozbiljnost ovog neslaganja govoreći o „*potencijalnom sukobu između dva regulatorna režima*“ (Parliament.UK, 2013: 36). Ovo je čudno iz najmanje dva razloga. Prvo, detaljno nam je objašnjeno da bi finansijska tržišta mogla biti arhetip sveukupne deregulacije, uz progresivno povlačenje vlada. U stvarnosti, finansijski slom 2007. je bio ekstremni primer toga u kojoj meri je javna politika, uključujući veliku finansijsku podršku i restrukturiranje industrije, od suštinskog značaja za prosperitet finansijske industrije. Iako se javno izjašnjava u korist globalizacije, za smanjenje „tehničkih barijera“ trgovine i za druge neoliberalne trope, finansijska industrija u praksi uveliko zavisi od nacionalnih tržišta i vlada. MMF procenjuje da su implicitne državne subvencije date najvećim bankama 2012. godine najveće u Evrozoni (do 300 milijardi dolara), potom slede Japan i Ujedinjeno Kraljevstvo (do 110 milijardi dolara svakoj zemlji) i nešto niže u SAD, zbog pooštrenih propisa (up to US\$70 billion; IMF, 2014). Drugo, u skladu sa stavom prema javnim nabavkama (što je objašnjeno gore), američka i evropske vlade, uz potpunu podršku industrije, su bile – i još uvek su – strašno raspoložene da dele lekcije zemljama u usponu o njihovoj nespremnosti da otvore svoja tržišta stranim konkurentima. Kao što je primećeno u izveštaju Evropskog parlamenta, finansijske usluge su ključan sektor u ovim pregovorima. EU je tražila, i u mnogim slučajevima dobila, značajne ustupke koje prevazilaze one koji su multilateralno dogovoreni u

Svetskoj trgovinskoj organizaciji. Ovi ustupci uključuju ne samo dodatne obaveze sektora za pristup tržištu i nacionalni tretman, već, još važnije, nove i poboljšane propise koji zahtevaju finansijsku regulaciju (Lang, 2014). Što se tiče SAD, NAFTA sporazum koji je stupio na snagu 1. januara 1994. je otvorio kanadsko i meksičko finansijsko tržište američkoj industriji. Sporazum o slobodnoj trgovini koji je potpisan sa Korejom ('KORUS' FTA) je bio sledeći korak u liberalizaciji mera koje ograničavaju broj finansijskih institucija, kao i ukupnu vrednost njihovih transakcija i sredstava (Johnson & Schott, 2013). S druge strane, EU se kritikuje zbog napuštanja svoje dugo uspostavljane politike posebnog i različitog tretmana zemalja u razvoju (WTO preporuka), jer je klauzula o reciprocitetu koji je bio široko shvaćen kao „opšta ravnoteža benefita“ (kao u praksama General Agreement on Tariffs and Trade [GATT]/WTO) zamenjena klauzulom o „punom reciprocitetu“. Dakle, EU „podriva multilateralizam“ (Sargentini, 2013: 90) i njen komesar za trgovinu je često optuživan da koristi tehnike zastrašivanja zemalja u razvoju (Borderlex, 2014).

Stvari su potpuno drugačije kada je reč o odnosu između samih gorostasa i o tome ko od dva diva dominira svetskim finansijskim sistemom. U načelu, SAD i EU su se dogovorile da će sprovesti šire principe transparentnosti, regulatornih mera i pristupa tržištu. U stvarnom svetu, stvari su složenije. Uprkos snažnoj unutrašnjoj povezanosti u smislu protoka finansijskog kapitala, američka i evropska finansijska industrija ostaju podeljene po brojnim pitanjima. Od samog početka su razgovori o finansijskom sektoru klimavi. Američki glavni pregovarač Majkl Froman je, govoreći o G-20 i uspostavljanju standarda za međuna-

rodne organe, sugerisao da „za razliku od drugih sektora u TTIP, postoji više foruma koji su usmereni na koordinaciju finansijskih usluga regulacije, uključujući i bilateralni forum“ (Donnan, 2014).³⁵ Glavna briga američke administracije je da su snažni regulatorni zahtevi koji su doneseni u skladu sa Dodd-Frank zakonom (*Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act*) u opasnosti da budu olabavljeni u okviru SAD-EU sporazuma. Već preduzete ili planirane mere u SAD, koje bi trebalo da postave bolji regulatorni okvir nego onaj u EU, uključuju nedavno predloženo povećanje finansijskih poluga (*leverage ratio*) – od minimalnih 3%, koliko je bilo određeno regulatornim okvirom Basel III, do 6% za osigurane banke i 5% za banke holding kompanije (Board of Governors of the Federal Reserve System, 2014) - kao i Volkerovo pravilo (*Volcker Rule*) koje ograničava trgovanje velikih banaka sopstvenim sredstvima.

Evropska Komisija, pak, tvrdi da je broj reformi usvojenih u SAD u praksi stvorio dodatne prepreke za prisustvo evropskih finansijskih preduzeća. Evropski komesar za unutrašnje tržište i usluge Mišel Barnije (Michel Barnier) je jasno rekao da EU neće odobriti nijedan sporazum koji ne eliminiše „diskriminaciju“ stranih institucija zbog američkih regulatornih praksi (13. jul 2013). Ove prakse obuhvataju i Volkerovo pravilo za koje se tvrdi da ima štetne efekte na tržišnu likvidnost, jer otežava podizanje kapita-

---

35 Iako je, prema nekim ključnim evropskim posmatračima, „kancelarija američkih trgovinskih predstavnika privatno naklonjena“ evropskim predlozima (Parliament. UK, 2013: 39).

la i stvara teškoće u registraciji za evropska preduzeća.³⁶ Pored toga, američko zakonodavstvo nameće eksteritorijalnost američkih pravila na ne-američke banke.³⁷ Britanski predstavnici biznisa su još ljuciji zbog američkih regulacija i navode da je „broj prepreka pristupu tržištu i nacionalnom tretmanu za finansijske i srodne profesionalne usluge prevelik da bi se naveo po stavkama u ovom podnesku. Prilažemo ilustrativan spisak u Aneksu 2“ (Parliament.UK, 2013).

Nimalo iznenadujuće, britanska vlada i predstavnici biznisa snažno insistiraju na tome da finansijska pitanja budu uključena u TTIP. Britanska finansijska industrija je daleko najdominantnija u Evropi, čini 74% tržišta kamatne stope OTC derivata (*over-the-counter derivatives*), 78% deviznog tržišta, te 85% sredstava hedž fonda, 57% fonda privatno-rizičnog kapitala, 54% premija osiguranja i polovinu fonda za upravljanje sredstvima (TheCityUK, 2013:5). Dok ima koristi od ovako snažne pozicije vezane za njeno članstvo u EU, Velika Britanija „revnosno čuva britanski finansijski sektor od pokušaja proširenja evropskih propisa“ (Mix, 2013). Britanski trgovinski suficit u finansijskim uslugama je prilično velik, iznosio je 46,3 milijarde funti 2012. godine, od čega je 15,2 milijarde funti viška došlo iz

---

36 European Banking Federation, Letter to Board of Governors of the Federal Reserve System, 13. februar 2012.

37 Prema Evropskoj bankarskoj federaciji „zahtev *Super 23A*, koji predlaže Volkerovo pravilo, bi nametnuo svetsku zabranu ne-američkog bankarskog kreditiranja ili, na drugi način, transakciju sa hedž fondovima ili fondovima privatnog-rizičnog kapitala koje sponzorise, upravlja ili savetuje, čak i onda kada takvi fondovi nemaju nikakve veze sa SAD. Ovakav zahtev je preširok i eksteritorijalno dostižan“, European Banking Federation, Letter to Board of Governors of the Federal Reserve System.

SAD i 14,5 milijardi funti iz EU (TheCityUK, 2013:6). Nimalo iznenađujuće, svemoćnih 84% poslovne zajednice koju je anketirao *TheCityUK* je navelo da želi da Velika Britanija ostane članica EU (TheCityUK, 2013:3). Istovremeno, postoji snažna integracija finansijskog kapitala između London Sitija i Vol Strita.

Što se tiče drugih delova Evrope, francuska vlada je izjavila da su finansijske usluge „za njih jasno uvredljiv interes“, dok je nemačka vlada „krajnje oprezna“ po pitanju finansijskih usluga (Parliament.UK, 2013:40). Nemačka bankarska industrija je čak pokazala nameru da dovede u pitanje američke odredbe o bankama u TTIP, dizajnirane tako da spreče situaciju u kojoj su banke „previše velike da bi propale“. Oni kritikuju „američke regulatore koji primenjuju standarde za naše banke koji su ekstrateritorijalni, dupli i diskriminatorni“ (Association of German Banks, 2012). I dok se američka administracija nevoljko bavila finansijskim temama u TTIP, evropski pregovarači su 2014. proveli mnogo vremena u lobingu ne bi li naterali SAD da saraduje na TTIP nacrtu o finansijskoj regulaciji (Donnan, 2013). Evropski lobi je imao jaku podršku među članovima Kongresa i američke finansijske industrije, što su otvoreno pozdravili predstavnici britanskog finansijskog kapitala (Parliament.UK, 2013:38). Neki članovi su pozivali administraciju da odgovori na regulatorne razlike između američkog i evropskog finansijskog sistema u pregovorima, tvrdeći da:

se konfuzija koju čine nedosledne i protivrečne regulacije već prelila na širu ekonomiju, smanjujući investicije, stvarajući veće troškove usklađivanja, smanjujući zaposlenost i ometajući ekonomski rast. (Akhtar & Jones, 2014: 15)

Ostali članovi američkog Kongresa i deoničari, zajedno sa mnogim sindikatima i nevladinim organizacijama, izrazili su zabrinutost da bi uključivanje pitanja regulacije finansijskih usluga u pregovore moglo smanjiti finansijske regulatorne standarde, kao što su smanjenje zaštite potrošača – koje postoji u Dodd-Frank zakonu.

Takođe, neki segmenti američkog biznisa, posebno sektor za informacione i komunikativne tehnologije (ICT) za koji bi SAD-EU sporazum bio od velike koristi, su se oštro izrazili po ovom pitanju. Primera radi, direktor *Trade and Competition Policy* i *Intel Corporation*, govoreći u ime *Coalition of Services Industries* i *Business Coalition for Transatlantic Trade*, je izjavio

Iskušenju da se sektori, uključujući i finansijske usluge, prerano i u potpunosti odvoje od komponente regulatorne saradnje treba odoleti. Na taj način bi se samo podrivala obaveza međusobne posvećenosti razvijanju opsežnog i ambicioznog dogovora (US Congress, House Committee on Ways and Means, Subcommittee on Trade, 2013).

Sa evropske strane, pritisci iz sfere biznisa teže da, prvo, olakšaju pristup evropskih finansijskih kompanija američkom tržištu, drugo, da oslabe sve strožija pravila za ne-američke banke i, treće, da zaključe sporazum koji bi omogućio igračima na tržištu da posluju preko Atlantika prema zakonima koji se primenjuju u njihovim nadležnostima. Drugim rečima, TTIP se u Evropi ne bi koristio za uvećanje regulatornih pritisaka na bankarske i ne-bankarske institucije. Takođe je vrlo verovatno da evropski pregovarači koriste TTIP pregovore o finansijskom sektoru kao instrument za moguće ustupke u drugim sektorima. Ovde bi snažno američko zalaganje za finansijska pitanja moglo biti opravdanje za evropske pregovarače da se čvrsto drže svojih stavova o drugim pitanjima.

ZAKLJUČAK

Argumenti teksta počivaju na tri glavne hipoteze

Prvo, politička ekonomija globalizacije je rezultat interaktivne dinamike između strategije TNK-a i politike najmoćnijih vlada. Nijedno od ovo dvoje nije homogen entitet: TNK nisu „oslobođene nacionalnosti“ i države nisu više ili manje pasivni instrumenti u njihovim rukama. Države predstavljaju „kapital uopšte“, odnosno štite društvene odnose proizvodnje i reprodukcije, što je uloga koja se ne može svesti na odbranu šire internacionalizovanih i visoko koncentrisanih segmenata kapitala.

Drugo, TTIP je osmišljen radi tri cilja: da „upravlja“ i da nastoji ublažiti kompeticiju između američkih i evropskih preduzeća u kontekstu „duge recesije“, te da osnaži ekonomsku i geopolitičku kompeticiju nekoliko zemalja u usponu; da stvori ujedinjen SAD-EU front kako bi unapredio napad na radnike i radnice (bilo one koji su zaposleni ili nisu) i da olakša pljačku prirodnih resursa; i da postavi pravila i standarde za „ostatak sveta“, posebno za rastuće ekonomije sa kojima se transatlantski blok direktno sukobljava.

Treće, ovaj program je nužno složen i nije ga lako primeniti, sadrži unutrašnje tenzije između korporacija i državnih aktera. Sukob se ne može svesti na jednostavno takmičenje između TNK-a i „onih odozdo“, iako sindikati i nevladine organizacije s pravom naglašavaju da su TTIP pregovori osmišljeni da bi odgovorili zahtevima TNK-a (a ne zahtevima građana i radnika). TTIP nije „ključni“ projekt koji će se lako završiti, jer pregovori zahtevaju teško usklađivanje različitih interesa i perspektiva unutar tran-

satlantskog bloka. Pored toga TTIP se mora nositi i sa rastućom opozicijom sindikata i nevladinih organizacija. TTIP stoga ne treba razumeti kao gotovu stvar već više kao stvar u procesu, koja bi trebalo da postane sveobuhvatni forum za učvršćivanje transatlantskog bloka radi promovisanja širih interesa ogromne koncentracije kapitala na teritorijama SAD i EU.

NAPOMENE

Želeo bih da se zahvalim anonimnim recenzentima na njihovim komentarima, kao i Ursuli Hjus koja je pomogla da se u engleskoj verziji ovog teksta izoštre neki argumenti.

Tekst je prvi put objavljen kao Claude Serfati „The transatlantic bloc of states and the political economy of the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)“, *u Work Organisation, Labour & Globalisation Vol. 9, No. 1, London: Pluto Journals, 2015*

REFERENCE

Akhtar, S.I. & V.C. Jones (2014) „Proposed Transatlantic Trade and Investment Partnership (T-TIP): In brief“, *Congressional Research Service*, June, 11. Accessed April, 29, 2015 from <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R43158.pdf>.

Aknin, A. & C. Serfati (2008) „Guerres pour les ressources, rente et mondialisation“, *Mondes En Developpement*, 36, no. 143, January, 1. Accessed April, 29, 2015 from http://www.cairn.info/resume.php?ID_ARTICLE=MED_143_0027.

Association of German Banks (2012) „EU and US 7 September 2012 call for input on regulatory issues for possible future trade agreement“, October, 30. Accessed April, 29, 2015 from http://ec.europa.eu/enterprise/policies/international/cooperating-governments/usa/jobs-growth/files/consultation/regulation/7-association-of-geman-banks_en.pdf.

Baker, D. (2013) „The US-EU trade deal: Don't buy the hype“, *The Guardian*, July, 15. Accessed April, 29, 2015 from <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/jul/15/us-trade-deal-with-europe-hype>.

Baldwin, R. (2014) „Multilateralising 21st-century regionalism“, January, 20. Accessed April, 16, 2015 from <http://www.voxeu.org/article/multilateralising-21st-century-regionalism>. (Similar fears are expressed by a former WTO head, „TPP risks weaker world trade system – ex WTO boss“, *New Zealand Herald*, July, 21, 2014).

Bauer, M., F. Erixon, M. Ferracane & H.L.-Makiyama (2014) „Trans-Pacific Partnership: A challenge to Europe“, Policy Briefs, 9/2014. Accessed April, 29, 2015 from http://www.ecipe.org/app/uploads/2014/12/PB09_1.pdf.

Bendini, R. (2014) „EU and US trade policy and its global implications (TTP, TTIP and China)“, Directorate-General for External Policies, DG/EXPO/PolDep/Note/2014_135, July.

Bhagwati, J. (2011) „America’s threat to trans-pacific trade“, Accessed January, 15, 2015 from <http://www.project-syndicate.org/commentary/america-s-threat-to-trans-pacific-trade>.

Board of Governors of the Federal Reserve System (2014) „Agencies adopt enhanced supplementary leverage ratio final rule and issue supplementary leverage ratio notice of proposed rulemaking“, April, 8. Accessed April, 29, 2015 from <http://www.federalreserve.gov/newsevents/press/bcreg/20140408a.htm>

Borderlex (2014) „Realpolitik – Karel De Gucht’s imprint on EU trade policy“, October, 24. Accessed April, 29, 2015 from <http://www.borderlex.eu/realpolitik-karel-de-guchts-imprint-eu-trade-policy/>.

Boston Consulting Group (2014) „Global Wealth 2014: Riding a wave of growth“, Accessed April, 29, 2015 from https://www.bcgperspectives.com/content/articles/financial_institutions_business_unit_strategy_global_wealth_2014_riding_wave_growth/?chapter=2.

British-American Business Council (2015) Accessed April, 29, 2015 from <http://www.babc.org/>.

Bundesverband der Deutschen Industrie e.V. (2014)

„International investment agreements and investor-state dispute settlement“, BDI-Document Nr. 0007, April, 29. Accessed April, 29, 2015 from http://www.bdi.eu/images_content/GlobalisierungMaerkteUndHandel/BDI_Facts_and_Figures_International_Investment_Agreements.pdf.

Bundesverband mittelständische Wirtschaft (n.d.)

„Stellungnahme im rahmen des konsultationsverfahrens des EU-Kommission zum Investitionsschutz im geplanten transatlantischen freihandelsabkommen TTIP“, BVMW Position. Accessed April, 29, 2015 from http://www.bvmw.de/fileadmin/download/Downloads_allg._Dokumente/politik/Positionspapier_TTIP.pdf.

Business Europe (2014) „Why TTIP matters to European business“, April, Accessed January, 15, 2015 from http://www.iv-net.at/iv-all/docs/d4099/businesseurope_why_ttip_matters_to_european_business.pdf.

Carchedi, G. & M. Roberts (2013) „The long roots of the present crisis: Keynesians, Austerians, and Marx’s Law“, *World Review of Political Economy* 4, no. 1 (Spring):86-115.

TheCityUK (2013) „The UK and the EU: A mutually beneficial relationship“, November, 26. Accessed April, 20, 2015 from <http://www.thecityuk.com/research/our-work/reports-list/uk-and-the-eu-a-mutually-beneficial-relationship/>.

Desai, R. (2013) „Geopolitical Economy after US Hegemony, Globalization and Empire“, London: Pluto Press.

Deutsch, K.G. (2013) „Atlantic unity in global competition: T-TIP in perspective“, Deutsche Bank, EU Monitor, August, 19. Accessed April, 29, 2015 from https://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD0000000000318466/Atlantic+unity+in+global+competition+%3A+T-TIP+in+per.pdf.

Donnan, S. (2013) „EU-US trade talks hit roadblock over financial services“, *Financial Times*, June, 16. Accessed April, 29, 2015 <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/924b9f80-f31a-11e3-a3f8-00144feabdc0.html?siteedition=intl#axzz37AbISQSk>.

Donnan, S. (2014) „EU threatens to cut financial services from trade deal“, *Financial Times*, June, 13. Accessed April, 20, 2015 from <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/924b9f80-f31a-11e3-a3f8-00144feabdc0.html?siteedition=intl#axzz37AbISQSk>.

Dowdal, J. & B. Hasani (2013) „Protecting the global commons“, *SDA Report*, September, 16, p. 9.

Edwards, C. (2014) „Tax and budget“, No. 69, February, Washington, DC: Cato Institute.

Emmott, R. (2013) „EU trade chief hopes to clinch U.S. trade by late 2014“, Reuters, February, 27. Accessed April, 20, 2015 from <http://www.reuters.com/article/2013/02/27/euro-summit-trade-idUSB5N0BM00320130227>.

ETUC/AFL-CIO Declaration of Joint Principles (2014) „TTIP must work for the people, or it won't work at all“, July, 10. Accessed April, 29, 2015 from <http://www.aflcio.org/Press-Room/Press-Releases/AFL-CIO-and-ETUC-Release-Joint-Principles-for-Trans-Atlantic-Trade-and-Investment-Partnership>.

Euractiv (2014) „US Ambassador: Beyond growth, TTIP must happen for geostrategic reasons“. Accessed April, 29, 2015 from <http://www.euractiv.com/sections/trade-industry/us-ambassador-eu-anthony-l-gardner-beyond-growth-ttip-must-happen>.

European Commission (2006) „Global Europe: Competing in the world“, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 4 October 2006 ‘Global Europe: Competing in the world’ [COM(2006) 567 final].

European Commission (2013) „Impact assessment of TTIP“. Accessed April, 20, 2015 from [http:// trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150759.pdf](http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150759.pdf).

European Commission (2014) „Trade“, October, 31. Accessed January, 15, 2015 from [http:// ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/public-procurement/](http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/public-procurement/).

European Parliament Research Service (2014) „Investor-state dispute settlement (ISDS) state of play and prospects for reform“, *Briefing*, January, 21. Accessed April, 29, 2015 from [http://www. europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2014/130710/LDM_BRI%282014%29130710_REV2_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2014/130710/LDM_BRI%282014%29130710_REV2_EN.pdf).

Faux, J. (2014) „NAFTA, twenty years after: A disaster“, *Huffington Post*, January, 1. Accessed April, 20, 2015 from http://www.huffingtonpost.com/jeff-faux/nafta-twenty-years-after_b_4528140.html.

French Digital Council (2014) „Strengthening EU’s negotiation strategy to make TTIP a sustainable blueprint for the digital economy and society“, April. Accessed April, 29, 2015 from <http://www.cnnumerique.fr/en/ttip/>.

Grier, J.H. (2014) „Guest blog: TPP and TTIP government procurement negotiations“, September, 16. Accessed April, 20, 2015 from <http://americastradepolicy.com/guest-blog-tpp-and-ttip-government-procurement-negotiations/#.VH2bacmVLcs>.

Hamilton, D.S. (2014) „TTIP’s geostrategic implications“ in D. Hamilton et al. (eds) *The Geopolitics of TTIP: Repositioning the Transatlantic Relationship for a Changing World*, Washington, DC: Center for Transatlantic Relations:VII–XXII.

Hamilton, D.S., & J.P. Quinlan (2014) „The Transatlantic Economy 2014: Annual Survey of Jobs, Trade and Investment between the United States and Europe“, Washington, DC: Center for Transatlantic Relations.

Hansen, A. (1939) „Economic progress and declining population growth“, *American Economic Review* 29, no. 1 (March): 1–15.

Held, D., A. McGrew, D. Goldblatt & J. Perraton (1999) „Global Transformations: Politics, Economics and Culture“, Cambridge: Polity.

Hiault, R. & V. Robert (2014) „France does not agree with the inclusion of such a mechanism“, said Nicole Bricq’, in „Commerce: l’Europe et les Etats-Unis à couteaux tirés“, *Les Echos*, March, 10. Accessed April, 29, 2015 from http://www.lesechos.fr/10/03/2014/LesEchos/21643-029-ECH_commerce---l-europe-et-les-etats-unis-a-couteaux-tires.htm.

High Level Working Group (2013) „Final report on jobs and growth“, February, 11. Accessed April, 29, 2015 from http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/february/tradoc_150519.pdf.

Institute for Agriculture and Trade Policy (2014) „Analysis of the draft Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) chapter on food safety, and animal and plant health issues (proposed by the European Commission, as of June, 27, 2014)“. Accessed April, 29, 2015 from <http://www.iatp.org/documents/analysis-of-the-draft-transatlantic-trade-and-investment-partner-ship-ttip-chapter-on-food->.

International Monetary Fund (2014) „Global financial stability report: Moving from liquidity- to growth-driven markets“, April. Accessed April, 29, 2015 from <http://www.imf.org/external/pubs/FT/GFSR/2014/01/index.htm>.

Johnson, S. & J.J. Schott (2013) „Financial services in the transatlantic trade and investment partnership“, Policy Briefs No PB13-26, October, Washington, DC: Peterson Institute for International Economics.

Kahale, G. (2014) „Keynote speech“, Eighth Annual Juris Investment Treaty Arbitration Conference, Washington, D.C., March, 28.

Kautsky, K. (1914) „Ultra-imperialism“, *Die Neue Zeit*, September. Accessed April, 29, 2015 from <https://www.marxists.org/archive/kautsky/1914/09/ultra-imp.htm>.

Kupchan, C.A. (2014) „Parsing TTIP’s geopolitical implications“ in D. Hamilton et al. (eds) „The Geopolitics of TTIP: Repositioning the Transatlantic Relationship for a Changing World“, Washington, DC: Center for Transatlantic Relations:22.

Lamy, P. (2014) „The world trade organisation: New issues, new challenges“, *Notre Europe*, September, 4. Accessed April, 29, 2015 from <http://www.institutdelors.eu/media/wto-lamy-ne-jdi-entempsreel-sept14.pdf?pdf=ok>.

Lang, A. (2014) „Financial services in EU trade agreements“, Directorate General for Internal Policies. Accessed April, 29, 2015 from http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/536300/IPOL_STU%282014%29536300_EN.pdf.

Malmström, C. (2015) „TTIP: How Europe can deliver“, *Forum Europe's 2nd Annual EU-US Trade Conference*, Brussels, February, 5.

Marx (1858) „The Grundrisse: Notebook IV, mid-December 1857 – 22 January 1858, 'Circulation Process of Capitala“. Accessed April, 20, 2015 from <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1857/grundrisse/ch08.htm>.

Milliken, D. & K. Donovan (2008) „ECB's Trichet says UK must respect EU budget rules“, *Reuters*, November, 18. Accessed April, 29, 2015 from <http://uk.reuters.com/article/2008/11/18/uk-ecb-trichet-idUKTRE4AH7RN20081118>.

Mix, D.E. (2013) „The United Kingdom and U.S.-UK relations“, Congressional Research Service, 7-5700, April, 15. Accessed April, 29, 2015 from <https://fas.org/sgp/crs/row/RL33105.pdf>.

The Nation (2012) „U.S. to work on economic dimension of pivot to Asia: Clinton“, November, 17. Accessed April, 29, 2015 from <http://nation.com.pk/international/17-Nov-2012/u-s-to-work-on-economic-dimension-of-pivot-to-asia-clinton>.

Office of the US Trade Representative (2014) „Chief negotiators Dan Mullaney and Ignacio Garcia Bercero hold a press conference following the fourth round of Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) negotiations“, March, 14, Brussels, Belgium.

Olivet, C. & P. Eberhardt (2012) „Profiting from injustice: How law firms, arbitrators and financiers are fuelling an investment arbitration boom“, Transnational Institute, November, 27.

Organisation for Economic Co-operation and Development (2007) „Economic Outlook“, vol. 2007, Issue 2, Organisation for Economic Co-operation and Development.

Organisation for Economic Co-operation and Development (2014) „The bullishness of financial markets appears at odds with the intensification of several significant risks“, Organisation for Economic Co-operation and Development, Interim Economic Assessment „Moderate global growth is set to continue, but weak demand in the euro area remains a concern“, September, 15.

Panitch, L. & S. Gindin (2005). „Superintending global capital“, *New Left Review* 35, September–October. Accessed April, 29, 2015 from <http://newleftreview.org/II/35/leo-panitch-sam-gindin-superintending-global-capital>.

Panitch, L. & S. Gindin (2013) „Making of Global Capitalism: The Political Economy of American Empire“, London: Verso.

Parliament. UK (2013) „HOUSE OF LORDS European Union Committee“, 14th Report of Session 2013–14, The Transatlantic Trade and Investment Partnership, HL Paper 179, May, 13, 2014. <http://www.parliament.uk/documents/lords-committees/eu-sub-com-c/TTIP/TTIPwrittenevidence-volumeFINAL.pdf>.

Pohl, J., K. Mashigo & A. Nohen (2012) „Dispute settlement provisions in international investment agreements: A large sample survey“, OECD Working Papers on International Investment, No. 2012/2, November, p. 11. Accessed April, 20, 2015 from <http://dx.doi.org/10.1787/5k8xb-71nf628-en>.

Poulsen, L.N.S., J. Bonnitcha & J.W. Yackee (2013) „Costs and benefits of an EU-USA investment protection treaty“, London: London School of Economics Department for Business Innovation and Skills.

Rasmussen, F. (2013) „The transatlantic trade and investment partnership that is now under discussion is sometimes described as an 'economic NATO'. I think that's a good comparison“, A New Era for EU-US Trade', October, 7. Accessed April, 20, 2015 from http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_103863.htm.

Raza, W., J. Grumiller, L. Taylor, B. Tröster & R.v. Arnim (2014) „Assessing the claimed benefits of the transatlantic trade and investment partnership“, Policy Note 10/2014, ÖFSE (Austrian Foundation for Development Research). Accessed April, 20, 2015 from <http://goo.gl/tU9PE5>.

Robinson, P.M., K. Dybvad & U. Bäckström (2014) „The 'T' in the TTIP will create a global gold standard“, „Letter to the Financial Times“, March, 10. Accessed March, 27, 2015 from <http://www.ft.com/cms/s/0/be-2a91c8-a5ff-11e3-b9ed-00144feab7de.html#axzz3Vn0o-OfDW>.

Robinson, W.I. (2004) „A Theory of Global Capitalism: Production, Class, and State in a Transnational World“, Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Sargentini, J. (2013) „Draft opinion on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on the access of third-country goods and services to the Union's internal market in public procurement“, Committee on Development, European Parliament, September, 23. Accessed April, 29, 2015 from http://www.europarl.europa.eu/meps/en/96815/JUDITH_SARGENTINI_history.html.

Serfati, C. (2004) „American Military Power – Global public good or competitive advantage?“ in K. van der Pijl, L. Assassi and D. Wigan (eds) „Global Regulation. Managing Crises After the Imperial Turn“, Basingstoke: Palgrave Macmillan. Accessed April, 29, 2015 from <http://kapacc.blog.rosalux.de/files/2013/05/Defenseglobalpublicgood2003.pdf>.

Serfati, C. (2013) „The new configuration of the Capitalist class“ in L. Panitch, G. Albo & V. Chibber (eds), *Registering Class, Socialist Register 2013*, London: Merlin Press:138–61.

Serfati, C. (2015) „EU integration as an uneven process“, *Review of Political Economy*, 1–42.

Serfati, C. (Forthcoming) „Imperialism: The case of France“, *Historical Materialism*.

Sparding, P. (2014) „Germany’s pivotal role on the way to TTIP“, The German Marshall Fund of the United States, Europe Policy Paper 5/2014. Accessed April, 29, 2015 from <http://www.gmfus.org/publications/germany%E2%80%99s-pivotal-role-way-ttip>.

Standard & Poor’s Ratings Services (2014) „Global Corporate Capital Expenditure Survey 2014“, June. Accessed April, 29, 2015 from <http://j7.agefi.fr/documents/liens/201407/01-SIYLLWWORP-TALGC.pdf>.

Stiglitz, J.E. (2013) „The free-trade charade“, *Les Echos*, July, 5. Accessed April, 29, 2015 from <http://www.lesechos.fr/idees-debats/cercle/cercle-75979-the-free-trade-charade-1006846.php>.

Ten Kate, D. & S. Adam (2012) „Obama heads to Asia as Clinton Touts region’s importance“, November, 18. Accessed April, 29, 2015 from <http://www.bloomberg.com/news/articles/2012-11-17/obama-heads-to-asia-as-clinton-touts-region-s-importance-to-u-s->.

Teulings, C. & R. Baldwin (2014) „Secular Stagnation: Facts, Causes and Cures“, e-book. Accessed April, 20, 2015 from <http://www.voxeu.org/content/secular-stagnation-facts-causes-and-cures>.

Trans-Atlantic Business Council (2015) Accessed January, 2015 from <http://www.transatlantic-business.org/>.

Transatlanticbusiness.org (2014). „Regulatory component in the TTIP – Key to success“. Accessed January, 15, 2015 from <http://www.transatlanticbusiness.org/wp-content/uploads/2014/09/Business-Alliance-Regulatory-Component-in-the-TTIP-September-30-2014.pdf>.

Transatlantic Policy Network (1998) „Toward Transatlantic Partnership“, September, 30, p. 13.

Transatlantic Policy Network (2015) „Towards transatlantic partnership: Co-operation project report“. Accessed January, 2015 from http://www.tpnonline.org/WP/wp-content/uploads/2013/09/Toward_Transatlantic_Partnership_Cooperation_Project.pdf.

Trotsky, L. (1930) „Permanent revolution & results and prospects“, March, 29. Accessed April, 29, 2015 from <http://www.socialistparty.org.uk/Trotsky/permanent/prge.htm>.

United Nations Conference on Trade and Development (2014a) „Recent developments in investor-state dispute settlement (ISDS)“, Issues Notes, No. 1, April. Accessed April, 29, 2015 from http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webdiaepcb2014d3_en.pdf.

United Nations Conference on Trade and Development (2014b) „World investment report 2014: Annex tables“, December, 20. Accessed April, 20, 2015 from <http://unctad.org/en/pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx>.

US Congress, House Committee on Ways and Means, Subcommittee on Trade (2013) „U.S.-EU trade and investment negotiations“, 1st session, May, 16. Accessed April, 29, 2015 from http://waysandmeans.house.gov/uploaded-files/slater_testimony.pdf.

van der Pijl, K. (1984) „The making of the Atlantic ruling class“, London: Verso.

Klod Serfati (Claude Serfati) je istraživač saradnik na Institutu za društvena i ekonomska istraživanja (*Institute of Social and Economic Research*, IRES) i u Centru za istraživanje globalizacije, konflikta, teritorija i ranjivosti (*Centre for the Study of Globalisation, Conflicts, Territories and Vulnerabilities*, CEMOTEV).

Centar za politike emancipacije (CPE) je organizacija nastala u Beogradu 2011. godine. Naš rad je posvećen promociji političkih i ekonomskih koncepata koji za cilj imaju ukidanje društvenih nejednakosti nastalih kao proizvod kapitalističkog društva. Kapitalistički način proizvodnje teži maksimizaciji profita što se postiže reprodukcijom različitih oblika eksploatacije i dominacije. Stavljanje profita u prvi plan, tako, onemogućava puno zadovoljenje potreba ljudi.

Politike emancipacije, nasuprot tome, u prvi plan ističu potpuno novu definiciju politike koja naglašava neophodnost egalitarnog uređenja celokupnog društvenog života, zasnovanog na principima solidarnosti. Stoga, CPE kroz svoj rad insistira na podsticanju borbe za neposrednu demokratiju u politici i ekonomiji. U tom smislu osnovni pravac razvoja, kakvim ga mi vidimo, predstavlja izgradnja društva demokratskog socijalizma koje jedino može maksimizirati zadovoljenje potreba ljudi i omogućiti pun razvoj potencijala svih pojedinke i pojedinaca, odnosno društva u celini.

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

339.923(73:4-672EU)

339.9

СЕРФАТИ, Клод

Transatlantski blok država i politička ekonomija transatlantskog
partnerstva za trgovinu i investicije (ttip) / Klod Serfati ; [prevod Maja
Solar]. - Београд : Centar za politike emancipacije, 2016 (Београд :
Pekograf). - 76 str. ; 21 cm

Izv. stv. nasl.: The transatlantic bloc of states and the political economy
of the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP). - Tiraž
400.

- Klod Serfati: str. 72. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. -
Bibliografija: str. 58-70.

ISBN 978-86-916299-7-7

a) Економске интеграције - Европска унија - САД b) Међународни
економски
односи c) Глобализација
COBISS.SR-ID 221224204

centar
za politike
emancipacije

**ROSA
LUXEMBURG
STIFTUNG
SOUTHEAST
EUROPE**